

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med barn och unga - SOL 067

HT 2004

Centrala begrepp i socialtjänstens LVU-utredningar – en dokumentanalys

Författare:
Fia Lassen-Rampe
Minette Persson

Handledare:
Bodil Rasmusson

Abstract

The main purpose of this essay was to study how the social service and the lawcourt have implemented the UN Convention on the Right of the Child, particularly incorporating the child's best interest in social services, child welfare investigations and the lawcourt's judgement. We considered how the needs of the child, and the will and view of the child were documented. Also how the parents' capacity and the environment factors, were documented in the social services investigations and the lawcourt's judgement. The study was based both as a literature study and a document analysis. We analysed ten child welfare investigations from a social service office and their belonging lawcourt judgements. Our conclusion of the study is that the child is in focus both in the investigations and in judgement. The UN Conventions on the Rights of the child is well implemented in both the social services and the lawcourt judgements and the child's best interest were considered.

Förord

Vi skulle vilja rikta ett tack till socialnämnden som möjliggjorde det för oss att få tillgång till de sekretessbelagda utredningarna.

Ett speciellt stort tack till samordnaren på utredningsenheten som ägnade flera timmar av sin tid åt att hjälpa oss. Bara det faktum att samordnaren hade bokat ett av de två tillgängliga samtalsrummen för oss, i nästan en hel vecka, visar vilket engagemang som finns.

Vi skulle även vilja tacka vår handledare Bodil Rasmusson som stöttat oss genom hela vårt arbete. Hon har aldrig varit mer än ett telefonsamtal bort, och hon har varit häpnadsväckande snabb på att svara på våra mail.

<u>ABSTRACT</u>	2
<u>FÖRORD</u>	3
<u>1. INLEDNING</u>	5
<u>1.1 PROBLEMFÖRMULERING</u>	5
<u>1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR</u>	6
<u>1.3 VAL AV PERSPEKTIV OCH AVGRÄNSNINGAR</u>	7
<u>2. METOD</u>	7
<u>2.1 METODVAL</u>	7
<u>2.2 URVAL</u>	8
<u>2.3 ETISKT ÖVERVÄGANDE</u>	9
<u>2.4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT</u>	9
<u>2.5 TILLFÖRLITLIGHET</u>	11
<u>2.6 METODKRITIK</u>	11
<u>3. BAKGRUND</u>	12
<u>3.1 VAD SÄGER LAGSTIFTNINGEN OM BARN SOM FAR ILLA.</u>	12
<u>3.2 SOCIALTJÄNSTENS UTREDNING</u>	12
<u>3.3 LAG OM SÄRSKILDA BESTÄMMELSER OM VÅRD AV UNGA – LVU</u>	13
<u>4. BEGREPPSDEFINITIONER</u>	15
<u>4.1 BARNETS BÄSTA</u>	15
<u>4.2 BARNETS BEHOV</u>	19
<u>4.3 BARNETS RÄTT ATT KOMMA TILL TALS</u>	21
<u>4.4 FÖRÄLDRARS OMSORGSFÖRMÅGA</u>	25
<u>4.5 FÖRÄLDRAR MED BRISTANDE OMSORGSFÖRMÅGA.</u>	26
<u>5. RESULTAT OCH ANALYS</u>	30
<u>5.1 BARNENS ÅLDER / ANTAL BARN</u>	31
<u>5.2 ANVÄNDS BEGREPPET BARNETS BÄSTA?</u>	31
<u>5.3 TYDLIGGÖRS BARNETS BEHOV I SOCIALTJÄNSTENS BEDÖMNING?</u>	32
<u>DIAGRAM 1.</u>	32
<u>5.4 KRITERIER AV BARNES BEHOV SOM BEAKTAS I SOCIALTJÄNSTENS BEDÖMNINGAR OCH LÄNSRÄTTENS DOMSKÅL.</u>	33
<u>BARNETS BEHOV AV RESPEKT FÖR SIN INTEGRITET</u>	35
<u>5.5 BARNETS VILJA OCH ÅSIKT</u>	36
<u>5.6 FÖRÄLDRARNAS FÖRMÅGA</u>	38
<u>5.7 OMGIVNINGSAKTORER</u>	39
<u>6. SAMMANFATTANDE ANALYS</u>	40
<u>7. DISKUSSION</u>	43
<u>REFERENSER</u>	45
<u>BILAGOR</u>	47
<u>BILAGA 1</u>	47
<u>BILAGA 2</u>	48

1. Inledning

Vi är två studenter på socionomutbildningen som valt att titta närmare på hur socialtjänsten och Länsrätten använder begreppen *barnets bästa*, *barnets behov*, *barnets vilja* och *föräldraförmåga* i utredningar i enlighet med LVU.

Under vår praktiktermin har vi båda varit på barnutredningsenheter inom socialtjänsten. Då vi båda trivdes oerhört bra känns det naturligt att hämta inspiration till C-uppsatsen från våra erfarenheter.

I utbildningen får vi lära oss att arbeta och tänka utifrån begrepp som barnets bästa och barnperspektiv. Vi har även fått höra i utbildningen att dessa är ganska nya begrepp. Det gör att vi blir nyfikna på att studera hur dessa begrepp används ute i praktiken.

1.1 Problemformulering

Att man i Sverige ska arbeta utifrån ett barnperspektiv är förankrat både i socialtjänstlagen och i FN:s barnkonvention. Man ska arbeta utifrån begrepp som barnets bästa, barnets rätt och barnets behov i frågor som rör barn. Trots detta upplever många barn att de har dålig kunskap om varför de utretts, varför de placeras, när utredningen startade och hur utredningen gått till (Sundell & Egelund, 2000).

I socialtjänstens portalparagraf (kap 1 § 2) står det ”*När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.*” Barn har inflytelserika vuxna företrädare som har barns bästa för ögonen inom socialtjänsten. (Andersson, 2000). För detta krävs ett aktivt barnperspektiv. Utgångspunkten i ett sådant barnperspektiv måste vara respekten för barnets fulla människovärde och integritet. Därmed ställer barnkonventionen begreppet barnperspektiv i fokus. I grunden handlar ett barnperspektiv om barns och ungas egen syn på sin tillvaro. Denna dimension av begreppet barnperspektiv får sällan göra sig gällande. När de flesta vuxna talar om uttrycket menar de det barnperspektiv som handlar om hur de själva ser på barn och barndomen. Ytterligare en dimension av begreppet barnperspektiv handlar om samhällets generella syn på barn och barnpolitik (BO 1999).

Trots vad socialtjänstlagen och barnkonventionen säger, är barnen relativt maktlösa och utelämnade åt vuxna i samhället, inte minst när det gäller barn i familjer med sociala problem.

Samhällets diskussioner om maktlöshet när det gäller barnen i socialt arbete har benägenhet att gå i två olika riktningar. Antingen tänker man på familjens maktlöshet gentemot företrädevis socialtjänsten (Andersson, 2000). På senaste åren har media uppmärksammat LVU - omhändertagande av barn där socialtjänstens agerande kritiseras och ifrågasätts. Man lyfter även fram ärenden där socialtjänsten kritiseras för att göra för lite. I dessa fall tänker man på barns maktlöshet gentemot föräldrar som misshandlar eller brister i omsorg om dem utan att samhället griper in. I socialt arbete kan barn ses som maktlösa mot en socialtjänst som alltför lätt griper in i familjers liv och omhändertar barn, men de kan också ses som maktlösa i förhållande till föräldrar, som får utöva sin makt över barnen utan att socialtjänsten griper in i tid (Andersson, 2000).

I LVU § 2 står det *”vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas”*.

Var gränsen går för ett acceptabelt föräldrabeteende är svårt att definiera. Det finns ett gränsområde där det råder stor osäkerhet om barnet ska kategoriseras som barn som far illa eller om de inte skall göra det. Många vetenskapliga studier visar på oenighet bland olika professioner om vilka barn som far illa. Ett kanadensiskt exempel är bristen på överensstämmelse i 59 omtvistade fall av övergrepp eller omsorgssvikt. Det var dubbelt så många av barnen som domstolen lät återvända till föräldrarna än vad socialarbetarna föreslagit (Sundell & Egelund, 2000).

De som arbetar i socialtjänsten vet att omhändertagande av ett barn är ett mycket stort ingrepp i en familj som får följder som kommer att påverka dem under lång tid. Socialsekreterarna arbetar efter mångtydiga begrepp som t.ex. barnets bästa som inte har någon given innebörd.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår uppsats är att beskriva och undersöka hur begreppet barnets bästa, barnets vilja och barnets behov används i socialtjänstens LVU-utredningar och länsrättens domskäl kring frågor rörande omhändertagna barn. Vi har även för avsikt att undersöka och beskriva hur socialtjänsten och länsrätten beskriver föräldrarnas förmåga. Vi har kompletterat vår undersökning genom att även studera relevant litteratur inom området.

1. Används begreppet barnets bästa i socialtjänstens utredning och länsrättens domskäl i LVU-fall?
2. Tydliggörs barns behov i socialtjänstens bedömningar och länsrättens domskäl?
3. Synliggörs barnets vilja och åsikter i socialtjänstens bedömning och länsrättens domskäl?
4. Vilka kriterier används för att beskriva föräldrarnas förmåga i socialtjänstens bedömningar och i länsrättens domskäl?
5. Vad säger lagen och aktuell forskning om innebörden av ovanstående begrepp?
6. Finns det några omgivningsfaktorer beskrivna som t.ex. boende, ekonomi, nätverk etc. i socialtjänstens bedömning och i länsrättens domskäl?

1.3 Val av perspektiv och avgränsningar

Vårt empiriska material består av 10 LVU-utredningar med tillhörande länsrättsdomar. Vi har valt att utgå ifrån LVU § 2 som avser omsorgsbrist, oavsett barnets ålder. Anledningen till att vi inte kommer att ta med LVU § 3 är att vi måste begränsa oss. Vi kommer att analysera materialet utifrån ett helhetsperspektiv. Då vi inte har något genusperspektiv har vi inte noterat om utredningarna berör pojkar eller flickor. Utredningarna rörde barn mellan två veckors ålder och upp till femton år.

2. Metod

2.1 Metodval

För att undersöka det vi var intresserade av, i detta fall dokument, var en dokumentanalys enda möjligheten. Vi har undersökt vår primära empiri i första hand kvantitativt men även till viss del kvalitativt. I Forskningshandboken, (2000) tar de upp vad det innebär att göra en analys. En analys är att dela upp något i dess beståndsdelar. Vi valde att räkna hur ofta begreppen förekom i utredningarna och domskälen. Vår undersökning presenteras till största delen i siffror, då den är kvantitativ, vilket har gjort att vi har valt att redovisa resultaten i tabellform. För att undersöka vårt material insåg vi snabbt att vi var tvungna att göra en form

av kvalitativ tolkning av de begrepp vi hade för avsikt att undersöka. I den aspekten är vår undersökning även kvalitativ, då vi fick tolka indirekta formuleringar i materialet. Som Denscombe (2000) skriver så tillåter en kvalitativ analys mer än en giltig förklaring, eftersom de bygger på forskarens tolkningsskicklighet.

Då det finns olika definitioner för begreppen *barnets behov* och *föräldraförmåga* har vi, för att underlätta vår analys, valt ut följande definitioner: (definitionerna i sin helhet presenteras längre fram i arbetet).

Av definitionen barnets behov har vi valt den definition som står i SOU 1997:116.

Barnet har behov av omvårdnad och skydd och centrala aspekter som vi valt att undersöka och som ingår i det begreppet är t.ex. kost, bostad och klädsel. Något som saknades i SOU:s definition var begreppet stimulans. Därför valde vi att lägga det under barnets behov av omvårdnad och skydd, då vi tycker att det är ett viktigt behov.

När det gäller barnets behov av sina föräldrar valde vi ut centrala aspekter som kärlek, trygghet, gränssättning och en stabil relation till föräldrarna. Barn behöver även respekt för sin integritet och där är centrala aspekter att få ta ansvar, grundläggande självkänsla och identitet. Ett problem med begreppet "*ta ansvar*" är att det kan ses som både negativt och positivt. I vår analys har vi använt den negativa aspekten av begreppet ansvar, där vi menar barn som får ta allt för stort ansvar för sin ålder.

När vi undersökte vilka kriterier socialtjänsten och länsrätten använder för att beskriva föräldraförmågan valde vi Hindbergs (1999) definition. Centrala aspekter i den definitionen är: föräldern skall kunna skilja ut och prioritera barnets behov från sina egna, empati, klara gränser och rollfördelning, tillit, respekt samt att kunna knyta an till barnet.

2.2 Urval

Vår empiri består av 10 LVU-utredningar från en specialiserad utredningsenhet i Skåne samt tillhörande domar från Länsrätten i Malmö. Utredningsenheten hade sammanställt en lista med samtliga LVU sedan 1999 och fram till dagens datum. Sammanlagt rörde det sig om 60 utredningar. Tillsammans med enhetens samordnare prickade vi för var sjätte utredning. Då samordnaren sökte utredningarna i ProCapita visade det sig att de äldre utredningarna inte var inlagda, utan var arkiverade i det gamla systemet. Då detta skulle ta flera dagar att få fram

utredningarna, och osäkerhet rådde om länsrättsdomarna fanns tillgängliga, bestämde vi oss för att ta de tio senaste utredningarna.

2.3 Etiskt övervägande

Vi har bearbetat sekretessbelagda handlingar som inte var avidentifierade. Vi är medvetna om att det är mycket känsliga handlingar som rör enskilda personer och därmed bör hanteras med respekt. Vi har valt att inte redovisa vad utredningarna handlar om, med tanke på sekretessen. Detta är inte heller relevant för vår undersökning.

2.4 Tillvägagångssätt

Vi startade vårt uppsatsarbete med att inhämta och läsa in oss på relevant litteratur. Detta för att ge oss en teoretisk bakgrund så vi skulle kunna bearbeta och tolka de begrepp vi var intresserade av att undersöka. Det visade sig vara mycket lätt att hitta relevant litteratur till vårt arbete. Vi har använt Social- och beteendevetenskapliga biblioteket, Lunds Universitetsbibliotek samt våra lokala bibliotek. Vi har även varit inne och sökt litteratur via olika databaser såsom Lovisa, Libris och Elin. Vi har varit inne på Internet och sökt via olika hemsidor, t.ex. Barnombudsmannens. När vi har sökt har nyckelorden varit ”föräldraskap”, ”barn och bästa”, ”barn och rätt”, ”föräldraförmåga”, ”barn och vilja” samt ”barn och behov”. Dessutom har vår handledare rekommenderat bra litteratur för vårt arbete. Eftersom det har varit så lätt att hitta material har vi varit tvungna att begränsa oss.

När vi letade tidigare forskning fann vi att det var mycket svårt att hitta någon forskning som tog upp begrepp om barnets bästa. Vi har inte heller funnit någon forskning kring hur barnets behov beskrivs i utredningar.

Så småningom kontaktade vi samordnaren på en utredningsenhet och presenterade vår uppsatsidé. Hon tyckte att det lät intressant men sa att vi var tvungna att få socialnämndens godkännande eftersom utredningarna är sekretessbelagda. Vi skrev ett brev till socialnämnden (se bilaga 1) och fick så småningom deras medgivande.

För att kunna utföra vår undersökning fick vi bestämma oss för vilka givna definitioner vi skulle arbeta med. Vi valde SOU 1997:116:s definition av barnets behov, då en av oss var kandidat på utredningsenheten och tyckte att den passade bäst in på det sätt deras utredningar

skrivs. Innan vi samlade in vår empiri upprättade vi en analysmall med utgångspunkt av våra begreppsdefinitioner (se bilaga 2). Vissa av kategorierna delade vi i sin tur upp i olika underkategorier. Alla frågor har bearbetats i huvudsak kvantitativt, då vi enbart har undersökt om begreppen finns med i utredningen eller domskälet. Då vi tillsammans läste materialet upptäckte vi att alla begreppen inte var formulerade så givet som vi trodde att de skulle vara. Detta gjorde att vi fick diskutera med varandra och komma fram till en gemensam tolkning på de olika begreppen - här har vi gjort en kvalitativ tolkning.

Vi konstaterade snabbt att barnens behov och föräldraförmågan var begrepp som inte var så lätta att särskilja. Var gränsen mellan barnets behov och brister i föräldraförmågan går, utifrån sättet att skriva i utredningarna, är mycket svårdefinierat. Givetvis hänger dessa samman, men i vår analys fick vi bestämma oss för hur vi skulle tolka det som var dokumenterat. Vi hade inga problem med att tolka barnets behov utifrån våra kriterier. Däremot var det mycket svårare att tolka den bristande föräldraförmågan utifrån våra begrepp i analysmallen. Det visade sig att barnets behov oftast var invävt i en beskrivning av den bristande föräldraförmågan. Nedan följer några exempel på textavsnitt i utredningarna eller från domskälen som beskriver barnets behov genom föräldrarnas brister:

”(Föräldrarnas) uppfattning om ... visar på en nedlåenhet mot honom som sänker hans självkänsla, vilket är en förklaring till att han beskrivs som tystlåen och skygg.”

”På grund av barnets handikapp spär mammas oförmåga på barnets skyddslöshet.”

I det första exemplet har vi valt att tolka det med att barnet har ett behov av en egen identitet och grundläggande självkänsla, trots att utredaren beskriver mamman. I det andra exemplet gjorde vi en markering i fältet för habilitering / rehabilitering vid handikapp.

I några fall valde vi att sätta en markering i både barnets behov och i föräldraförmågan då vi tyckte att det passade in på båda. En del utredningar och domskäl kunde innehålla många beskrivningar inom barnets behov eller föräldraförmåga, men i vår redovisning syns det ändå bara med en markering.

Då det är känsliga sekretesskyddade handlingar satt vi på socialkontoret och arbetade med materialet. Inledningsvis hade vi för avsikt att analysera hela utredningarna på vissa frågeställningar, men vi insåg ganska snabbt att det blev för mycket. Därför valde vi att koncentrera oss på bedömningarna, även om vi läste hela utredningen för att få en helhetsbild över vad utredarna valt att ta med i sin bedömning. Vi upprättade en analysmall för varje utredning respektive domskäl. Vi läste alltihop tillsammans, dels för att fyra ögon ser mer än två, men också för att undvika att vi tolkade begreppen olika. Vi analyserade en frågeställning i taget för att behålla fokus på det vi undersökte. Varje gång vi stötte på ett av våra begrepp gjordes en markering i mallen.

2.5 Tillförlitlighet

Vi är medvetna om att undersökningen inte är generaliserbar och att resultatet är begränsat då vi använt ett litet material som dessutom kommer från samma socialkontor. Risken finns att vi inte hittar så stora begreppsskillnader i utredningarna då de är gjorda på samma socialkontor efter samma utredningsmall. En fördel kan vara att vi under vår praktiktermin har läst många och dessutom fått viss erfarenhet av att skriva utredningar. Man kan diskutera om det har påverkat undersökningen att en av oss har varit praktikant på enheten, men vi tror inte det då vi varit fokuserade på de olika begrepp vi skulle undersöka. Vi anser trots detta att vi har haft tillräckligt mycket material för att få underlag för analys och en relevant diskussion.

Vi tycker att validiteten i vårt arbete är ganska hög, då vi undersöker det vi avsåg att undersöka. Reliabiliteten har säkrats så gott det går då vi upprättade en analysmall i förväg och läste alla dokumenten tillsammans för att undvika olika tolkningar. Men givetvis är många av begreppen tolkningar som kan tolkas olika.

2.6 Metodkritik

För att ta reda på det vi var intresserade av att undersöka såg vi en dokumentanalys som det enda alternativet. Fördelarna med att använda en snäv analysmall var att det var lättare att hålla fokus på det vi undersökte, då det är levande personer bakom de skrivna orden. I efterhand när vi insåg vilka svårigheter vi hade med att bearbeta föräldraförmågan hade vi nog försökt göra begreppen annorlunda om vi skulle göra en ny undersökning. Men det var bristen på en bra definition av föräldraförmågan i litteraturen som skapade problem. Om vi skulle göra en liknande undersökning skulle vi först ha studerat ett antal bedömningar och domskäl och utifrån deras beskrivningar upprättat en egen definition.

Då vi gjort en kvalitativ tolkning av begreppen har vår förförståelse en betydelse på resultatet. En kvalitativ tolkning tillåter mer än en giltig förklaring och det gör ju att andra skulle kunna tolka samma begrepp på ett annat sätt än oss. En fördel med att vi valde att använda en kvantitativ metod är att enkel statistik kan utgöra ett underlag för en diskussion (Denscombe, 2000). Materialet vi undersökt är litet men vi har ändå kunnat se skillnader och likheter. Men med hänsyn till tidsaspekten anser vi att ett större material hade blivit svårt att hantera.

3. Bakgrund

3.1 Vad säger lagstiftningen om barn som far illa.

Det har länge funnits ett synsätt bland allmänheten om att det är samhällets uppgift att förhindra att barn far illa. Lagstiftningen preciserar inte vad som kan anses skada barn. Bedömningen av vad som anses med ”ett barn som far illa” varierar mellan kulturer och över tid. Vår syn på barnaga är ett sådant exempel. Idag anses det fel att aga sina barn, medan detta var juridiskt accepterat fram till 1979. Under de sista tre decennierna har definitionen av omsorgssvikt gått från att i huvudsak omfatta barnmisshandel och i viss mån vanvård till att också omfatta psykisk misshandel och sexuella övergrepp mot barn.

Ett utmärkande grunddrag i lagstiftningen är att den garanterar barn en normal uppväxt samt reglerar föräldrarnas möjlighet att förhindra det. Detta innebär att föräldrar förbjuds att utsätta barn för övergrepp samt att föräldrar måste uppfostra barnen till att leva upp till vissa kulturella normer som att exempelvis gå i skolan. Lagstiftningen ska skydda barn vars hälsa är i fara på grund av föräldrarnas omsorgssvikt, men samhället skall även skyddas mot barn som utsätter sig själv eller andra för fara. Det betonas även i lagen att det är föräldrarnas handlingar eller försummelse som är en central riskfaktor för barns hälsa och utveckling. Detta innebär att lagstiftaren lägger förklaringen till att barn far illa på främst föräldrarnas bristande förmåga och avvikelse och bortser från strukturella och sociala faktorer som förklaring (Sundell & Egelund, 2000).

3.2 Socialtjänstens utredning

Det är socialtjänstens skyldighet att vidta åtgärder om ett barn misshandlas, utsätts för sexuella övergrepp eller far illa på annat vis i hemmet. Socialtjänsten har också till uppgift att värna om barnets rätt till sina föräldrar och att stötta barnet så att det kan växa upp under tillräckligt bra förhållanden tillsammans med sin egen familj. Utredningen blir det verktyg man använder sig av för att ta reda på barnets hjälpbehov. Att utreda kan också vara ett sätt att

få kontakt med den familj som är i behov av stöd och underlätta för den att ta emot den hjälp som erbjuds. För att kunna arbeta för barnets bästa – att hitta de rätta åtgärderna och erbjuda rätt insats – krävs en grundlig och saklig utredning. Utredningarna kan se väldigt olika ut både till form och till innehåll. Det finns inte några krav på utredningens omfattning, längd eller form. Lagens krav är bara att utredningen skall inledas utan dröjsmål om det som kommit till nämndens kännedom kan antas leda till någon åtgärd, att den skall genomföras snabbt och effektivt, leda till beslut inom rimlig tid samt att de uppgifter som kommer fram skall dokumenteras. Dock fastslås det att utredningen inte får göras mer omfattande än vad omständigheterna motiverar. Utredningen ska göras skyndsamt och vara klar senast inom 4 månader (Fridh & Norman, 2001).

En traditionell barnavårdsutredning består ofta av ett eller flera samtal med barnets föräldrar, samtal med barnet och samtal med så kallade referenter, som kan vara förskolepersonal, lärare, BVC samt goda vänner till familjen. I en del utredningar begär man även in journaler från andra myndigheter. På så sätt försöker man som utredare att lägga ett pussel, i hopp om att den fullständiga bilden av barnets situation så småningom skall visa sig. Utredningen skall koncentreras på barnets situation, kartlägga vilka behov barnet har, vilka resurser som finns runt barnet och reda ut om dessa är tillräckliga. Därför måste man titta på barnets och familjens sociala helhetsituation. Föräldrarnas omsorgsförmåga ska bedömas liksom deras förmåga att se barnets behov och om de har förmåga att prioritera barnets behov framför sina egna (a.a).

Både internationell och svensk forskning visar att barnavårdsutredningar främst berör fattiga och marginaliserade familjer. Ett undantag är sexuella övergrepp mot barn som förekommer inom andra samhällsgrupper. Det finns inga bevis för att endast fattigdom orsakar omsorgssvikt. Däremot visar forskning att omsorgssvikt inte är det enda problemet i dessa familjer. En förklaring kan vara att föräldrar med en viss personlighet sviktar i sin förmåga att ta hand om sina barn. Dessa föräldrar har svårt att skaffa sig en utbildning och misslyckas med att behålla både arbete och varaktiga parrelationer (Sundell & Egelund, 2002).

3.3 Lag om särskilda bestämmelser om vård av unga – LVU

Socialtjänstlagens vårdinsatser för barn och föräldrar förutsätter att de inblandade medverkar frivilligt i vården. LVU tillkom som ett komplement till SoL i situationer när frivilliga insatser

genom SoL är otillräckliga. LVU skall användas först när det visar sig att det inte går att få samtycke till den vård som är nödvändig för den unge (Friis, 2003).

Om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas och man inte kan finna en lämplig och acceptabel samförståndslösning, är socialtjänsten skyldig att ta initiativ till tvångsomhändertagande vård. I LVU skiljer man på två olika situationer. Den ena situationen handlar om när barnets hälsa eller utveckling riskeras på grund av brister i hemmet. Oftast är det fråga om små barn eller barn som inte nått upp i tonåren. Dessa fall brukar kallas ”miljöfall”. De behandlas i § 2 i LVU. Den andra situationen gäller fall, då ett barn på grund av sitt eget beteende riskerar sin utveckling eller hälsa. De behandlas i § 3 LVU. Dessa fall brukar kallas ”beteendefall”.

Socialnämnden ansöker hos Länsrätten om vård enligt LVU. När Länsrätten fattat beslut om vård är det socialnämnden som bestämmer hur vården skall ordnas och vart barnet skall vistas under vårdtiden. Länsrättens dom kan överklagas till Kammarrätten och även till Regeringsrätten. Vården måste alltid inledas utanför barnets hem, efter en viss tids vård hemifrån kan socialnämnden bestämma att barnet på försök får vistas i sitt eget hem. (Ewerlöf & Sverne, 2000).

Om ett barn omhändertagits enligt LVU, är det meningen att socialnämnden skall arbeta för att barnet så snart som möjligt skall kunna återvända hem. Nämnden skall därför när barnet är omhändertaget arbeta för att hjälpa och stödja barnets vårdnadshavare, för att möjliggöra att barnet skall kunna komma hem. Under tiden barnet är omhändertaget ansvarar socialnämnden för att tillgodose barnets behov av umgänge med föräldrarna (Ewerlöf & Sverne, 2000).

Tvärtemot den bild, som ofta sprids av medierna, är det mycket få utredningar som leder till att barn omhändertas och skiljs från sina föräldrar (Fridh & Norman, 2001).

Mattssons (2002) forskning visar att det är så mycket som 89 procent av socialnämndens LVU - ansökningar som länsrätten bifaller. Detta är oavsett barnens ålder. Studien visar att det emellertid finns en liten skillnad mellan miljöfallen och beteendefallen. Man kan notera lite fler avslag när det gäller miljöfallen. Barnets inställning till vård i miljöfallen visar att 4 av 10 barn motsäger sig vården medan i beteendefallen är det så mycket som 9 av 10 barn som inte vill.

I Mattssons undersökning från 1998 drar hon slutsatsen att vid LVU § 2 – omhändertagande, drar socialnämnden slutsatsen att ett tvångsingripande är nödvändigt utifrån moderns - och alltså inte främst barnets – situation. Orsakssambandet mellan barnets vårdbehov och hemmiljön redovisas kortfattat. Socialnämndens utredning av barnet består till största delen av en social och en medicinsk beskrivning.

En stor del av barnen i samhällsvård kommer från familjer som har många olika problem, ekonomiskt, socialt och känslomässigt. För de barn som någon gång under 1999 placerades tvångsmässigt var det i 75 procent brister i hemmiljön som var orsaken. Samma år var cirka 4000 barn i Sverige placerade enligt LVU.

De barn med långa familjehemsplaceringar handlar för det mesta om barn som placerades för första gången som spädbarn. Man kan dock konstatera att de barn som har ”samhället som förälder” från vaggan till myndighetsdagen är mycket få. Den grupp barn som kallas för ”jojo – barn”, d.v.s. de barn som flyttar mellan föräldrahemmet och olika placeringar är en mycket liten och ovanlig grupp (SOU 2000:77).

I SOU 2000:77 tas Vinnerljung och Hessles forskning upp som visar att en majoritet av de barn som tas om hand för samhällsvård kommer från marginaliserade familjer med en mängd olika problem. Det är ofta ensamstående mammor och barnens pappor är många gånger frånvarande. Liksom i Mattssons undersökning (2002) är det närmare tre fjärdedelar av alla barn som placeras med tvång, år 1999, där orsaken är brister i hemmiljön. När Hessle och Vinnerljung tittade närmare på miljöfallen så kom de fram till att den främsta orsaken till att barn placeras i familjehem är att deras ursprungsfamilj bryter samman, 30 – 40 procent. Nästan lika vanligt är att föräldrarna missbrukar, 25 – 35 procent. 20 procent av föräldrarna är utvecklingsstörda eller brister på annat vis i sin föräldraförmåga. Därefter kommer de psykiskt sjuka föräldrarna, 15 procent, samt de barn som placeras på grund av misshandel eller sexuella övergrepp. Denna grupp är mellan 5 – 10 procent. En del barn tas om hand av flera orsaker samtidigt och därför överskrider siffrorna ovan 100 procent.

4. Begreppsdefinitioner

4.1 Barnets bästa

Konventionen om barnets rättigheter antogs av FN:s generalförsamling i november 1989. Sverige ratificerade barnkonventionen efter ett beslut i riksdagen i juni 1990 utan att reservera

sig på någon punkt. Efter underskriften kom konventionen att gälla i förhållande till Sverige i september 1990. Praktiskt taget alla världens stater har anslutit sig till barnkonventionen.

Alltsedan ratificeringen av barnkonventionen har en diskussion förts om att införliva konventionen i svensk rätt genom att göra konventionen till svensk lag. I ett beslut i riksdagen hösten 1995 avvisades förslag om att göra konventionen till svensk lag, men riksdagen uttalade att regeringen borde göra en översyn av om svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med barnkonventionens bestämmelser (SOU 1997:116).

Konventionen tillskriver barn medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Den bygger på fyra viktiga huvudprinciper: att barnet har rätt till likvärdiga villkor, att barnets bästa skall beaktas vid alla beslut, att barnet har rätt till liv och utveckling samt att barnet har rätt att säga sin mening och få den respekterad. Genom barnkonventionen stärks barnets roll såväl i familjen som i samhället i stort. Konventionen anger en ny syn på barnet som en självständig individ med egna rättigheter. Beslutsfattare på alla nivåer i samhället får genom konventionen ett ansvar för att se till att dessa rättigheter efterlevs (BO 1999).

I SOU 1997: 116 tar man upp att det finns två sätt att avgöra vad som är barnets bästa. Det ena är att beslutsfattare på olika nivåer gör bedömningar som grundas på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det handlar om att skaffa sig kunskap om barn eller inhämta sådan kunskap från experter. Ett annat sätt är att det berörda barnet tillåts att ge uttryck för sin uppfattning om vad som är dess bästa. Detta förutsätter emellertid att barnet vistas i en trygg miljö där det inte påverkas allt för mycket av någon enskild vuxen. Det bästa underlaget för att bedöma vad som är barnets bästa fås genom att kombinera dessa båda perspektiv.

Begreppet barn och barns bästa har diskuterats och omformulerats under 1990-talet. I samband med att Sverige skrev under FN:s Barnkonvention påbörjades en allmän genomgång av de svenska lagarna gällande barn. Konventionens definition av barn, som varje människa under 18 år, gäller i Sverige. I samhället finns också andra åldersgränser som är intressanta för vårt arbete. LVU föreskriver en 15-årsgräns för processbehörighet och möjlighet att tvångsvårda fram till 21 års ålder. I och med tillkomsten av konventionen om barnets rättigheter kom även begreppet barnets bästa upp till diskussion. Begreppet barnets bästa infördes även inom den socialrättsliga lagstiftningen. Socialtjänsten fick ett antal bestämmelser där barnperspektivet integrerades i regelverket den 1 januari 1998. I 1 kap. 2 §

SoL står att man vid åtgärder som rör barn särskilt skall beakta vad hänsynen till barnets bästa kräver. I förarbetena ges ingen konkret förklaring om vad man menar med barnets bästa (Mattson, 2002).

”Vad som är barnets bästa är inte en gång för alla givet. Begreppet är relativt och betyder olika saker för olika människor beroende på hur barnets behov uppfattas av dem. Begreppets innebörd förändras över tid i takt med att ny kunskap växer fram och värderingar i samhället förändras.” (Prop. 1996/97:124)

Barn har rätt till trygghet, omsorg och en god uppfostran. Lagstiftaren utgår från att föräldrarna skall ombesörja detta. De skall alltså ta hand om och sörja för sina barn. Redan namnet på lagen som reglerar förhållandet mellan föräldrar och barn – Föräldrabalken – ger uttryck för detta. I sin egenskap av förälder får mamman och ofta också pappan automatiskt vårdnaden om sitt barn i samband med barnets födelse. Föräldern har som vårdnadshavare rätt och skyldighet att bestämma över barnet i dess personliga angelägenheter. Om föräldrarna skulle missköta vårdnaden eller om barnet har växt upp i ett annat hem än föräldrahemmet kan vårdnaden under vissa förutsättningar flyttas över från föräldrarna till en eller två andra personer. De biologiska föräldrarna har då inte längre kvar bestämmanderätten över barnet. Förutom vårdnadshavare för sitt barn är föräldrarna också som regel barnets förmyndare. I sin egenskap som förmyndare får föräldrarna besluta i frågor som rör barnets ekonomi. Föräldraansvaret - det vill säga skyldigheten och rätten att bestämma över barnet i personliga och ekonomiska frågor – är alltså uppdelad i vårdnad och förmyndarskap. Den som är förälder till ett barn har dessutom, ett underhållsansvar för barnet, oavsett om föräldern har vårdnaden om barnet eller inte (Ewerlöf & Sverne, 2000).

När domstolar skall avgöra vad som är barnets bästa skall det avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av de individuella förhållandena. Bedömningen skall ta hänsyn till allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling. Så långt det är möjligt skall både kortsiktiga och långsiktiga effekter för barnet beaktas. Frågan är då vad som kan anses bäst för barnet (Ewerlöf & Sverne, 2000).

Andersson & Hollander (1996), skriver att barns rättigheter skall beaktas och innebär att barns intressen, i betydelsen barns önskningar och vilja, ska komma i främsta rummet vid beslut i

frågor som rör barnet. Men detta betyder inte att barnen själva får bestämma vad som är bäst för dem. Bedömningar och tolkningar av vad som är barnets rätt och bästa görs av vuxna.

Det har framhållits att det är nästan omöjligt att objektivt slå fast vad som är det bästa för barnet. I många fall blir det till sist domstolens respektive socialnämndens uppfattning, antagande och bedömningar som blir avgörande. Barnets bästa skall betraktas som ett öppet begrepp. Det skulle betyda att i princip alla aspekter av barnets situation skall beaktas och att den bästa möjliga lösningen för barnet skall eftersträvas i varje enskilt fall. Detta medger att en helhetsbedömning av det enskilda barnets situation görs. Detta innebär att när lagstiftningen stadgar att barnets bästa skall läggas till grund för en rättslig bedömning, så kan rättstillämparen göra en friare bedömning än vad som är fallet när traditionella rättsregler tillämpas. Man arbetar med presumtioner, bestämda tolkningar av barnets bästa. I svensk rätt finns dessa oftast i lagens förarbeten. Ett exempel är att det uppfattas vara till barnets bästa att den biologiska fadern kan bindas till faderskapet. Ett annat exempel är att det är bra för barn med gemensam vårdnad. Ett tredje exempel är att den förälder som bäst kan möjliggöra barnets behov av umgänge med den andre föräldern skall prioriteras vid en tvist om vårdnad, med boende och umgänge (Schiratzki, 2003).

Barnombudsmannen (2003) skriver att innehållet i principen om barnets bästa ska tolkas som den allra bästa tänkbara lösningen för varje enskilt barn. Bedömningen vad som är barnets bästa måste bygga på kunskap och beprövad erfarenhet i kombination med en bedömning av det unika barnets livssituation.

En viktig utgångspunkt i samhället är att det är barnets föräldrar, som bäst anses kunna representera barnets rätt och barnets bästa. Den goda föräldern är en metafor eller idé som vi alla kan relatera till. Hollander (2004) menar att föräldrarnas ställning som barnets beskyddare vilar på vad som kan kallas en biologisk princip. Föräldrarna kan handla mot barnets egna önskemål, därför att de är vuxna och vet bättre, har erfarenheter och kunskaper att förstå vad som är barnets bästa och makt att genomföra vad som krävs för att barnets bästa tillgodoses, just för att de är biologiska föräldrar.

Konflikter som rör barn och föräldrar skall så långt det är möjligt lösas av familjen själv utan inblandning av myndigheter och domstolar. Detta framgår av både Föräldrabalken och Socialtjänstlagen. Den viktigaste infallsvinkeln av innebörden av barnets bästa är att barnet

har ett varaktigt och stabilt förhållande till sina föräldrar. Hollander (2004) menar att detta är själva grunden för barnrätten. Denna fast grundade respekt för föräldrarnas rätt skapar problem när barnets rätt och integritet ifrågasätts av både familjen och samhället.

Barnets bästa kan komma i konflikt med föräldrarnas intressen. Allt fler situationer urskiljs emellertid då föräldrar som vårdnadshavare inte kan, eller anses lämpliga att, företräda barnets intressen. Det kan vara i situationer då en förälder eller närstående misstänks för ett brott mot barnet, när föräldrar brister i omsorgen mot barnet, i svåra vårdnadstvister eller i situationer då vårdnadshavaren för barnet saknas eller är okänd (Hollander, 2004).

4.2 Barnets behov

Begreppen barns bästa och barns behov hör ihop. När begreppet behov har använts inom social barnavård lämnas det ofta odefinierat eller ses som självklart och oproblematiskt. Föräldrar förväntas ha kunskap av barns behov, kunna se sina barns behov, kunna tillgodose behoven samt prioritera barnens behov framför sina egna. Kunskap om barns behov förutsätts också finnas i samhället. Om föräldrarna inte förmår att tillgodose barnets behov, har samhället genom socialtjänsten skyldighet att träda in och ge föräldrarna bistånd i den uppgiften eller, om det bedöms nödvändigt, omhänderta barnet. Därmed övertar samhället ansvaret för att barnets behov tillgodoses (Andersson & Hollander, 1996).

Det finns flera olika sätt att kategorisera barns behov, beroende om den som skall göra det är pedagog, socionom, psykolog eller jurist.

Enligt den humanistiska psykologen Maslow hänger människans behov samman på ett speciellt sätt. Först och främst måste de fysiologiska behoven vara tillräckligt tillfredställda. När barnet fått mat och är mätt blir det behov på nästa nivå som gör sig påminda. Nu kan barnet börja planera för framtiden, genom att tillgodose trygghetsbehovet. Först när tryggheten är ordnad aktualiseras kontaktbehovet, barnet blir intresserat av vänskap, gemenskap och kärlek. Har barnet fått allt detta blir behovet av uppskattning viktigt, barnet vill få respekt och beröm. Sedan när även dessa behov är tillfredställda återstår självförverkligandet (Levander, 1998).

Den medicinska och psykologiska forskningen har visat vilka fördelar barn har av att få växa upp i en bra och positiv miljö. Föräldrarnas kunskap om vad som är bra för barn har också ökat. De flesta inser att ett nyfött barn behöver skydd och omvårdnad. De flesta föräldrar inser även betydelsen av att barnet får kärlek och trygghet, förståelse och bra förebilder, att barnet

får växa upp i en miljö som tillfredställer dess behov av stimulans, att barnet får lära sig sätta gränser för sitt handlande, att det får ta ansvar och få påverka sin situation (Ewerlöf & Sverne, 2000).

Forskargruppen bakom dokumentationsmodellen BBIC- Barns behov i centrum, har identifierat sju olika behovsområden för att bedöma barns behov och utveckling. Dessa behovsområden grundas på utvecklingspsykologiska teorier, empiriska studier av barn som separerats från sina föräldrar samt en uppfattning av vad ”vanliga föräldrar” vill ge sina barn. Behovsområdena är gemensamma för alla barn, oavsett var de bor – eller hur de växer upp.

- Hälsa
- Utbildning
- Identitet
- Familj och sociala relationer
- Socialt uppträdande
- Känsl- och beteendemässig utveckling
- Klara sig själv

Dessa sju behovsområden representerar viktiga aspekter för barns möjligheter att utvecklas till fungerande vuxna (SoS, 2002).

När vi undersöker, beskriver och analyserar dokumenten, för att titta på om och i så fall hur barnets behov tydliggörs kommer vi att använda oss av nedanstående begreppsdefinition.

I SOU 1997:116 skriver de att i en bedömning av barnets bästa bör vissa grundläggande behov ingå

Barnets behov av omvårdnad och skydd.

Det mest primära livsbehovet är att barnet får det skydd och den omvårdnad som det behöver för att överleva och utvecklas. Barn behöver också skydd mot yttre faror. Dessutom behöver barn näringsrik kost, årstidsanpassade kläder och bostad. Barn behöver även vård och omvårdnad vid sjukdomar. Barnets fysiska och psykiska behov är delvis inflätade i varandra. Till barnets behov av omvårdnad hör medicinsk vård, habilitering och rehabilitering vid handikapp och skador samt en miljö där de inte utsätts för allvarliga hälsorisker (a.a).

Barnets behov av sina föräldrar.

Den viktigaste aspekten av barnets bästa är att barnet har ett varaktigt och stabilt förhållande till sina föräldrar. Föräldrarna tillgodoser inte bara barnets fysiska behov utan också dess behov av kärlek, trygghet och känslan av att behövas. Vidare behöver barnet hjälp med gränssättning och tolkning av omvärlden. Ju yngre barnet är desto mer beroende är det av föräldrarnas psykiska stöd. Små barn tolkar verkligheten till stor del genom det de uppfattar av föräldrarnas upplevelse. Barn behöver en framtid och det är via föräldrarna som barnets bild av framtiden formas. Forskningsmässigt finns en enighet om att kontinuitet i barnets relation till föräldrarna är ett av barns allra mest grundläggande behov. Även barn i förpuberteten och tonåren har behov av båda sina föräldrar, men behoven ser då vanligtvis annorlunda ut än i barnets tidigare åldrar. Till barn och ungdomars behov av sina föräldrar hör också att få en grundläggande självkänsla och egen identitet för att så småningom kunna lämna sina föräldrar och bygga upp ett eget liv (a.a).

Barn behöver respekt för sin integritet.

Barn måste få känna att de behövs, att de får ta ansvar och att de har en uppgift att fylla. Möjligheten att kunna påverka sin egen situation och att i takt med stigande ålder och mognad få ta ansvar för sina personliga förhållanden och handlande. Till respekten för integriteten hör barnets behov av att bli behandlat med aktning för sin person och egenart, vilket innebär att barnet skall visas hänsyn i fråga om de individuella egenskaper och särdrag som det har. Till respekten hör också respekt för barnets och tonåringens utvecklande av en egen identitet. Respekt för barn lägger grunden för barnets egen förmåga att visa empati och respekt för andra. Barn och ungdomar får inte förödmjukas eller generas inför andra personer, och därmed löpa risken att utsättas för andras hån eller ringaktning (a.a).

4.3 Barnets rätt att komma till tals

I Socialtjänstlagen står det inskrivet ”När en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas”. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.”, (SoL kap. 3 § 5).

I lagstiftningen fastslås följaktligen att barns rätt skall gå före föräldrars och andra vuxnas. Barn har också intresse vilka kan vara andra än föräldrarnas och barn har en vilja som det är socialtjänstens uppgift att ta reda på utan att för den skull utsätta barnet för svåra valsituationer. Petersson, (2003) menar att man i lagen dock poängterar att barn inte kan ses

isolerade från sina föräldrar. Barnet skall ges möjlighet att uttrycka sin vilja, men det är en rättighet och därmed inte en skyldighet. I utredningar får barnet inte pressas på sina synpunkter (SoS, 2004).

Vårdnadshavaren har enligt Föräldrabalken kap. 6 § 11 rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Denna bestämmelse slår fast vårdnadshavarens ansvar för barnet. Bestämmanderätten för barnet varar tills dess barnet fyllt 18 år eller dessförinnan gifter sig. Trots det görs i samma paragraf tilläget att vårdnadshavaren skall i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. Tanken är att vårdnadshavaren skall träna barnet att uttrycka en egen åsikt och att barnet efterhand skall lära sig att ta ansvar för de beslut det fattar rörande sina egna angelägenheter. Att barnet får vara med och bestämma i den omfattning som det kan anses moget för medför emellertid inte att vårdnadshavaren kan lämna ifrån sig ansvaret för barnet (Ewerlöf & Sverne, 2000).

Den fjärde av Barnkonventionens grundläggande principer handlar om rätten att fritt uttrycka sina åsikter och att bli hörd. Artikeln innehåller två delar: dels en allmän rätt att komma till tals i alla frågor som rör barnet, dels en särskild rätt att höras i alla domstols – och administrativa ärenden som rör barnet.

Frågan om barn och ungdomars rätt att komma till tals är ytterst en fråga om demokrati. I SOU 1997:116 står det att det är viktigt att stimulera barns och ungdomars inflytande.

Barnets intresse framkommer genom att barnet får uttrycka sig på något sätt. Barnets typiska intresse, och ena sidan, är barnets uppfattning om vad barn i allmänhet behöver. Barnets specifika intresse är, och andra sidan, vad barnet uppfattar som viktiga just för henne. De sistnämnda intressena rör barnets tankar, önskningar och känslor. Barnets intresse och barnets mening har ett direkt samband, eftersom barnets intressen kan bestämmas först då barnet får komma till tals och uttrycka sin mening på något sätt. Vidare skriver Mattsson (2002) att möjligheterna att utreda barnets intressen är beroende av flera faktorer: dels skall barnet mer eller mindre ha förmågan att kommunicera, åtminstone i en sådan grad att vuxna har möjlighet att tolka barnets berättelse. Barnet måste även ha tillräckligt förstånds-, vilje- och känslomässiga funktioner för att uttrycka sig i någon mening. Barnet måste med andra ord ha ett budskap att förmedla. Barnets förmåga att kunna uttrycka sina intressen är en dynamisk förmåga som ökar med ålder och mognad. Ett litet barn har ingen eller mycket liten förmåga

att kunna reflektera över eller kunna uttrycka sina intressen. Ett något större barn kan uttrycka vissa intressen och ett äldre barn ännu mer o.s.v.

Att tala med barn i utredningssammanhang är inte enkelt och än svårare blir det när man skall försöka tolka, förstå och ta hänsyn till det barnet säger. Dessa svårigheter måste emellertid övervinnas om barnet skall behandlas som subjekt i stället för objekt. Ordet barnperspektiv kan leda fel om man tror att det innebär att det enbart finns ett perspektiv på barn. Det gäller i stället att se och försöka förstå varje enskilt barn med hänsyn till ålder, kön, klass, etnisk tillhörighet och kulturell bakgrund. Man måste alltid se barnet i dess sammanhang (Hindberg, 2001).

Barnet har en unik kunskap om sin verklighet. Förmodligen lägger barnet märke till och värderar andra saker än vuxna. Vad som känns svårt för barnet och vad som ger rädsla eller trygghet, glädje och tilltro kan delvis vara annat än vad vuxna tror.

Att samtala med barn kräver särskild kompetens och erfarenhet. Samtalen måste flexibelt och lyhört anpassas till varje barn och situation. Samtalen ska ge barnet den information det behöver och taktfullt låta de själv berätta om hur de har det. Samtalet ska ge en röst åt barnet, göra det delaktigt, informera, synliggöra och stärka det. Barnet måste också få veta vad samtalet ska syfta till och hur det som barnet berättar kan komma att användas.

Vuxna och barn tänker olika. Genom samtalen med barnet ökar då de vuxnas möjligheter att se världen med barnets ögon och att förstå barnets situation bättre (SoS, 2004).

Då vårdnadshavaren företräder och har ansvaret för barnet, har vårdnadshavaren som regel rätt att ta del av och förfoga över sekretesskyddade uppgifter angående barnet. De förpliktelser som ingår i vårdnadsskyldigheten förutsätter ju att vårdnadshavaren har insyn i det som rör barnet. Det är också viktigt för förhållandet mellan föräldrar och barn att betydelsefulla uppgifter kan lämnas ut till föräldrarna. Rätten att utöva vårdnad tunnans ut då barnet blir äldre. Detta gör att vårdnadshavaren inte alltid kan kräva att få ta del av alla sekretesskyddade uppgifter för ett barn som uppnått viss mognad och utveckling. Detta kan gälla uppgifter som den unge lämnat till en socialsekreterare. Någon fast åldersgräns finns inte, då barn mognar och utvecklas så olika. Då barnet kommit upp i tonåren får det ändå många gånger anses ha nått en sådan mognad att de bör få en viss integritet gentemot sin vårdnadshavare. Det bör observeras att det bör finnas risk för barnet om uppgifterna lämnas ut. Det räcker inte med att barnet tycker att det är obehagligt att uppgiften lämnas ut. Istället

måste det vara fråga om att barnet kan ta allvarlig skada om vårdnadshavaren får uppgiften. Normalförhållandet är alltså att vårdnadshavaren har rätt att få del av uppgifterna (Ewerlöf & Sverne, 2000).

Samtal i den sociala barnvården kan få komplicerade följder. Barnet kan avslöja sådant som leder till smärtsamma och komplicerade utredningar och på längre sikt också till stora förändringar i barnets liv. Samtalet rör sig inte sällan på minerad mark. Omgivningen har starka, och ibland helt motsägande önskemål om vad barnet bör säga och tycka (Aronsson, 1996).

Eklund (2004) tar upp att ibland kan det bli en konflikt mellan barnkonventionens artikel 3, barnets bästa och artikel 12, barnets rätt att komma till tals. Han menar att det inte alltid är till barnets bästa att verkligen få uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och komma till tals inför exempelvis domstol. Ett barn kanske inte vill uttala sig i frågan om vem det helst vill bo hos vid en vårdnadstvist, och det kanske inte heller är barnets bästa att göra detta. För ett barn som är misstänkt för ett brott är det naturligtvis inte heller förenligt med barnets bästa – om det är att undvika att bli dömd – att uttala sig.

Olika studier (Cederborg & Karlsson, 2001) visar att barn som bedömts fara illa i sina hem sällan är delaktiga i socialtjänstens åtgärder som berör dem. Detta visar också Cederborgs och Karlssons undersökning (2001). De har gjort en undersökning med 20 barn som var omhändertagna enligt LVU § 2. Cirka tre fjärdedelar av barnen säger att de inte har pratat med någon socialsekreterare under utredningens gång. De refererar också till en undersökning som visar att placerade barn har förmåga att berätta om sig själva och sin situation.

Enligt Östbergs (2000) undersökning samtalar socialsekreterare som arbetar på specialiserade utredningsenheter mer med barn än de som arbetar på integrerade enheter.

I Rasmussons undersökning (2004:1) var det så många som 28 av 39 barn som hade deltagit i utredningen genom samtal med socialsekreteraren och 11 av de yngre barnen hade observerats. Sundell & Egelund (2000) skriver att från 1990-talet och framåt har det blivit vanligare att socialsekreterarna pratar med barnen. I en undersökning från 1997 uppgav socialsekreterarna att de i 80 procent av utredningarna samtalat med barnet.

4.4 Föräldrars omsorgsförmåga

Killén (1993) skriver att med bristande omsorg menar vi att föräldrar, eller de som har omsorgen om barnet, utsätter det för psykiska eller fysiska övergrepp, försummar det så allvarligt att barnets fysiska eller psykiska hälsa och utveckling är i fara, eller att barnet utsätts för sexuella övergrepp.

Bristande omsorg är något som kan döljas av både föräldrar och barn. Föräldrar erkänner sällan, varken för sig själva eller för andra, att de utsätter sina barn för övergrepp eller vanvård. Barnen i sin tur försöker ofta dölja både för omvärlden och sig själva hur dåligt de har det. De är dessutom häpnadsväckande lojala mot just de föräldrar som har svikit dem. De känner ansvar för föräldrarna och ofta skuld för den bristande omsorg som de själva utsätts för. Signalerna som barnet sänder ut är dock ofta motsägelsefulla eftersom de uppvisar ett hjälpbehov samtidigt som de försöker dölja det.

Barns behov och föräldrars omsorgsförmåga är inga entydiga begrepp, och tolkningen av dem varierar. Omsorgsförmågan måste bedömas med utgångspunkt från barnets behov. Dessa behov är emellertid inte en gång för alla givna utan förändras i takt med att barnet växer och utvecklas. Föräldrar kan ha resurser att tillfredställa barnets behov i en viss ålder, men inte i en annan (Hindberg, 1999).

Vi har valt att använda nedanstående definition av de olika variablerna i begreppet föräldraförmåga.

I omsorg ingår att kunna prioritera barnets behov framför sina egna. Detta kräver en viss personlig mognad. Föräldrarna måste kunna skilja barnets behov från sina egna och ha förmåga till empati med barnet. Det handlar i grunden om att kunna se barnet som en separat individ med egna behov och rättigheter. I facklitteraturen skiljer man på funktionella och dysfunktionella familjer. Funktionella familjer karaktäriseras av klara gränser mot omvärlden, öppen, tydlig och ärlig kommunikation inom familjen och i förhållande till omvärlden. Man känner ömsesidig tillit och respekt för varandra, beteenden och regler är lämpliga och flexibla, rollfördelningen mellan makarna är klar samt att generationsgränserna respekteras. Om det brister i några av funktionerna är det avgörande för barnet hur många bristerna är samt hur allvarliga och permanenta de är. Om familjen utvecklas till en funktionell eller dysfunktionell familj är i hög grad beroende av föräldrarnas uppväxtförhållande och personlighetsegenskaper. Grunden för föräldrarnas kompetens läggs under den egna uppväxten. Den som upplevt trygghet, kärlek, kontinuitet i relationerna och positiv

gemenskap har goda möjligheter att kunna ge sina barn det samma. De som inte har upplevt detta kan ändå klara föräldraskapet, om de genom psykologisk bearbetning eller på annat sätt fått hjälp att bryta mönstret. Omsorgsförmågan bestäms, förutom av föräldrarnas bakgrund och personligheter, av deras inbördes relation och familjens sociala nätverk. Barnets medfödda egenskaper, som gör det mer eller mindre svårskött, spelar också in (Hindberg,1999).

När föräldrar inte förmår att uppfatta sina barns behov i tillräcklig grad eller inte kan ge dem den psykiska och fysiska näring och skydd de behöver, talar man om omsorgssvikt. Omognad är en faktor som i hög grad påverkar föräldrarnas omsorgsförmåga. Med omognad menas i detta sammanhang att den vuxnes beteende liknar barnets. Omogna personer utmärks bl.a. av att de är egocentriska, beroende, krävande och impulsstyrda. Föräldrar som normalt är ”good enough” kan vid en livskris fungera såomoget att de utsätter sina barn för omsorgssvikt.

Omsorgsförmågan kan påverkas negativt om föräldern är psykiskt sjuk, missbrukar eller har en psykisk utvecklingsstörning. Ibland kan en brist i föräldrafunktionen kompenseras av den andre föräldern. I andra fall finns flera brister i samma familj, och då måste den sammantagna effekten bedömas. Det är balansen mellan riskfaktorer och skyddande faktorer som avgör om omsorgsförmågan är god nog eller inte (Hindberg, 1999).

4.5 Föräldrar med bristande omsorgsförmåga.

Att bli en ”tillräckligt bra” förälder förutsätter att vissa grundläggande behov blivit tillfredställda tidigt i livet. Det gäller behov av kärlek, omsorg, trygghet och kontinuitet. Det gäller behovet av att ha relativt stabila vuxna människor att kunna knyta an till och identifiera sig med, människor som kan sätta gränser och lösa vardagslivets små och stora problem utan att skapa orimligt stark ångest och skuld hos barnet. När dessa behov inte tillgodoses, eller bara tillgodoses bristfälligt och sporadiskt, innebär det att personlighetsutvecklingen på centrala områden stannar upp eller snedvrids. Så är fallet när det gäller många föräldrar som utsätter sina barn för bristande omsorg. Ju mer avvisade de varit och ju tidigare detta skett, desto allvarligare är skadan i deras personlighet (Killén, 1993).

Ju fler belastningsfaktorer som finns i föräldrarnas uppväxt desto sämre tycks deras prognos vara som föräldrar. Dålig anknytning, upplevelsen av att inte blivit accepterad under uppväxten och nödvändigheten av att stänga ute och tränga bort traumatiska upplevelser, ger en dålig föräldraprognos. Vikten av andra belastningsfaktorer tycks hänga samman med deras

antal, och i de fall där föräldrarna känt sig accepterade och känt att de haft ett värde för sina föräldrar tycks prognosen ändå vara relativt god. Här förekommer ofta en positiv anknytning till föräldrarna, trots ett relativt stort antal belastningsfaktorer. Anknytningen till andra människor än de egna föräldrarna kan också ha gett föräldrarna möjligheter att utveckla bra föräldrafunktioner. Killén (1993) delar in föräldrarnas belastningsfaktorer, som påverkar föräldrafunktionen negativt, i olika områden:

- Omognad
- Psykiska problem
- Psykoser
- Förståndshandikapp
- Missbruk

Flera av de här områdena kan göra sig gällande med varierande omfattning hos olika föräldrar samtidigt som någon av dem kan vara den mest uttalade. Dessa drag kan i sin tur förstärkas vid missbruk, destruktivt samliv och kanske mer vid isolering eller när nätverket är dåligt. Dessa drag kan motverkas av ett stödande och positivt nätverk. Omognad och förståndshandikapp tycks spela en central roll vid vanvård, medan psykiska problem och psykoser tycks vara mest framträdande vid fysiska och psykiska övergrepp. Författaren menar att troligen påverkar omognad föräldrafunktionen i högre grad och mer permanent än vad psykiska problem gör.

Omognad

Begreppet används för att beteckna beteende hos vuxna som liknar barnets beteende. Begreppet är centralt vid orsaken till bristande omsorg. Hon beskriver att föräldrarnas beteende påminner på många sätt om barnets. Killén (1993) likställer föräldrarna med det lilla barnet som betar sig egocentriskt och krävande. Barnet förmår inte att ta hänsyn till andra och kan inte leva sig in i andras situation. Beteendet präglas av impulser och stundens behov skall tillfredsställas omgående och inte om en stund. De har inte förmågan att se samband mellan en handling och handlingens konsekvens. Långsamt, vid en ålder av 3 – 5 år börjar hänsynstagandet att utvecklas om barnets behov blivit tillräckligt tillgodosedda. 2 – 4-åringen kan manipulera med charm. Deras förmåga att förneka sanningen är nästan gränslös – och det är alltid andra som bär skulden. Dessa drag kan man möta hos föräldrar som är omogna.

Det handlar om föräldrar som inte fått uppleva omsorg och kärlek i sin egen uppväxt. De har inte fått uppleva givande, trygga anknytningar och vet till följd därav inte hur de skall göra för att skapa dem. Istället utvecklar de relationer som präglas av utnyttjande där anknytningen sker utifrån deras egna behov och på deras villkor.

Psykiska problem

Variationen av psykiska problem omfattar en rad symptom som kan göra sig gällande med olika intensitet vid olika tidpunkter. Det gäller ångest och depressiva tillstånd, tvångspräglade tillstånd, okontrollerade och olämpliga aggressioner, suicidbeteende eller paranoida drag. Psykiska problem omfattar också det posttraumatiska stressyndromet, PTSD. Psykiska problem tycks emellertid inte påverka föräldrafunktionen lika mycket som omognad gör. Den form av psykiska problem som är vanligast vid bristande omsorg gäller föräldrar som är depressiva. Vid allvarliga psykiska problem är prognosen beroende av den grad av omognad som eventuellt finns med i bilden och av föräldrarnas förhållningssätt till sina psykiska problem. När det rör sig om allvarlig psykisk problematik, där föräldrarna fungerar dåligt i de flesta roller, är omsorgssituationen ofta mycket dålig.

Psykiska problem verkar ha något mindre konsekvenser för barnen än omognad. Sättet som de psykiska problemen påverkar föräldrafunktionen tycks bero på hur omogna föräldrarna är och hur de lyckas lösa dessa problem. Om föräldrarna använder barnet för att försöka lösa sina psykiska problem kan detta starkt bidra till den bristande omsorgen (a.a.).

Psykos

Psykos omfattar allt från övergående förvirringstillstånd, psykotiska depressioner och mano-depressivitet till långvariga paranoida tillstånd. En del föräldrar tillfrisknar och blir "tillräckligt bra" föräldrar. Andra misslyckas och kan känna det som en belastning att ta hand om ett barn som de inte är kapabla att ge adekvat omsorg till. Föräldrar som är psykiskt sjuka kan utsätta sina barn för såväl vanvård som psykiska, fysiska och sexuella övergrepp. Föräldrar med schizofrena paranoida drag kan vid första anblicken ge intryck av att vara mycket beskyddande gentemot barnet. De har dock svårt för att uppfatta barnet och dess behov. Barnet tycks uppfattas utifrån föräldrarnas behov, som återges på barnet. Föräldern kan uppfatta barnet som hungrigt när föräldern själv är hungrig, varm när föräldern själv är varm osv. Barnet kan komma att tidigt integrera den verklighetsuppfattning som föräldrarna förmedlar. Om föräldrarna uppfattar omgivningen som full av smittsamma sjukdomar kan det

lilla barnet komma till samma uppfattning. Barn kan dras in i föräldrarnas paranoida system och få en roll i föräldrarnas förvrängda verklighetsuppfattning (a.a.).

Förståndshandikappade föräldrar

De förståndshandikappade föräldrar man möter i samband med bristande omsorg behöver inte ge ett direkt intryck av att vara psykiskt utvecklingsstörda. De kan ofta fungera relativt bra i många sammanhang, framförallt när deras livssituation inte utsätter dem för större krav än vad de har resurser att klara av. I tillrättalagda situationer, under trygga förhållanden kan de utföra enklare uppgifter. Detta betyder inte att de klarar av att bli ”tillräckligt bra” föräldrar. Många av dessa föräldrar kan – uppenbart utan att vilja det - skada sina barn. Barnen utsätts oftast för vanvård. Det förekommer också fysiska skador till följd av bristande förmåga att skydda barnet från farliga situationer.

Föräldrar som är förståndshandikappade är konkreta och strikta i sitt tänkande. Ofta förekommer svårighet att tänka på många saker samtidigt och oförmåga att kunna se samband. Deras bristfälliga förmåga att läsa och följa bruksanvisningar och medicinska råd, gör det svårt för dem att t.ex. iordningsställa välling och följa läkemedelsanvisningar. Föräldrarna har ofta svårt med tidsbegreppet både när det gäller klockan och att tänka i tidstermer. Detta kan få konsekvens för deras sätt att klara av de grundläggande vardagliga rutinerna samt att följa upp inbokade möte med BVC etc. Många förståndshandikappade föräldrar kan lära sig enkla, praktiska föräldrafunktioner som av - och påklädning av barnet och att ge det mat, och i dessa aktiviteter kan de ofta vara varma och omtänksamma i sin kontakt med barnet. Men de saknar förmågan att förstå barnets skiftande och mer subtila behov. Därför får de ofta problem med att anpassa sin omsorg till barnets utveckling. Det är viktigt att inse att föräldrarnas utvecklingsmöjligheter är begränsade. Föräldrarna kan tränas upp i olika praktiska föräldrafunktioner, men att utveckla och nyansera dessa i takt med barnets utveckling övergår deras förmåga (a.a.).

Missbruk

Omsorgssituationen varierar i missbrukets omfattning. Det kan röra sig om missbruk på helger, periodiskt missbruk eller ett kroniskt missbruk som kan kombineras med omognad eller psykiska problem. Killén (1993) menar att missbruk ofta förekommer när man pratar om bristande omsorg. Det ofrånkomliga problem som missbrukare har när det gäller föräldrafunktionen är att rollerna i familjen omvänds. Barnet förväntas att fungera som en

vuxen, medan föräldrarna behöver omsorg – och får den uppmärksamhet som barnet egentligen skulle ha haft. I de fall där båda föräldrarna missbrukar, och dessutom omges av en missbrukande omgivning, är deras föräldraförmåga ytterst begränsad. Som författaren skriver, finns det en tendens att tro, att om bara föräldrarna kunde sluta med sitt missbruk så skulle de bli ”tillräckligt bra” föräldrar. Vidare tar hon upp att man måste inse att föräldrarnas omsorgsförmåga inte nödvändigtvis blir ”tillräckligt bra” även om de lyckas med en avvänjning under en kortare eller längre period. Föräldraförmågan måste bedömas oberoende av alkohol – och drogmissbruket och i relation till de andra personliga egenskaper som tagits upp (a.a.).

Forskningen erbjuder kunskap över vilka föräldrabetenden som ökar risken för att barnets hälsa eller utveckling kommer att skadas. Forskningen tar upp sannolikheter och inte orsakssamband. Detta betyder att forskningen inte är till någon hjälp för att man skall kunna veta vilka individuella barn som på kort eller lång sikt kommer att fara illa. Forskningen visar bara vilka som tillhör riskgruppen för att fara illa, men detta betyder inte att just det barnet kommer att fara illa, att dess hälsa eller utveckling kommer att skadas (Sundell & Egelund, 2002).

Killén (1993) tar upp en hel del forskning och sammanfattar den själv med att det knappast råder någon tvekan om att yttre stressfaktorer kan tynga relationen mellan föräldrar och barn och att de i samspel med andra faktorer kan leda till omsorgsbrist och övergrepp. Det verkar som om arbetslöshet spelar en större roll än andra riskfaktorer genom att det slår hårdare mot självkänslan. Föräldrarnas förmåga till empati är betydelsefullt när det gäller att förhindra att yttre stressfaktorer leder till att de avreagerar sig på barnet.

5. Resultat och analys

Utredningarna som vi har fått ta del av har varit av väldigt skiftande karaktär. Utredningarna har varit långa, mellan 15-20 sidor. I ett par av frågeställningarna valde vi att enbart analysera bedömningen, som i genomsnitt var på 1-2 sidor. Hur omfattande länsrättens domskäl var, varierade mycket. En del var bara några meningar långa, medan andra var flera sidor. De som var långa hade hänvisat till socialtjänstens utredning. Eftersom det varit LVU-utredningar har alla, från barnets synvinkel, varit allvarliga. Problematiken i utredningarna har varit olika och

beroende på barnets ålder har olika behovsområden varit viktigare än andra. Detta är naturligt och vad vi hade förväntat oss.

Överlag fann vi att domskälen innehöll detaljerad information på lite textutrymme. 6 av 10 domskäl bedömde vi som mycket detaljerade och tydliga.

Vi har valt att redovisa vårt resultat i tabellform då vi tycker att det är lättöverskådligt och tydligt. I de frågeställningar som vi har hittat tidigare forskning gör vi jämförelser med vårt resultat.

5.1 Barnens ålder / antal barn

Tabell 1.

2 veckor	2 år	7 år	9 år	11 år	12år	14 år	15 år
1	1	1	1	2	2	1	1

Barnets ålder speglar till viss del vilka behovsområde och kriterier för föräldraförmåga som används i utredningarna. För småbarn är vissa behovsområden viktigare för deras välbefinnande än t.ex. grundläggande självkänsla. Dessa utredningar/domskäl innehåller inte heller dessa behovsbeskrivningar.

5.2 Används begreppet barnets bästa?

Tabell 2.

(N=10)	Socialtjänstens utredning	Länsrättens domskäl
Ja	1	0
Nej	9	10

Resultatet vi fick fram visar tydligt att begreppet barnets bästa inte används i socialtjänstens utredningar eller länsrättens domskäl. I SOU 1997:116 skriver man *”det unika med Barnkonventionen är att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid **alla** åtgärder som rör barn”*. Denna princip skall gälla alla samhällsområden. Detta innebar delvis ett nytt tänkande där barnet sätts i fokus på ett annat sätt än tidigare.

Då de utredningar och domskäl vi studerade kom från 2003-2004 och man har arbetat utifrån ett barnperspektiv ett antal år, märkte vi tydligt att barnet stod i fokus. Däremot används inte

barnets bästa som begrepp i texten. Detta stämmer med det resultat som Rasmusson (2004) fick i sin utvärdering av utredningar enligt BBIC-modellen.

I en av utredningarna skriver dock utredaren:

”Utredaren bedömde att detta inte var förenligt med barnets bästa.”

5.3 Tydliggörs barnets behov i socialtjänstens bedömning?

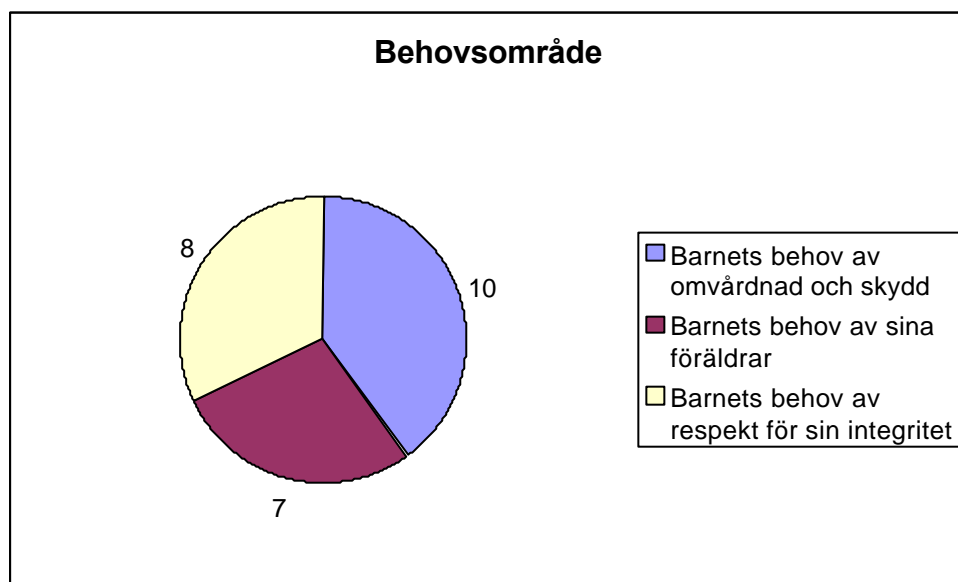

Diagram 1.

Som diagram 1 visar var det främst behovet av **omvårdnad och skydd** som utredarna tryckte på. Det är inom detta behovsområde som de mest primära behoven som mat, kläder, hygien och skydd mot faror finns. Dessa behov är kanske lättare som utredare att se och därmed dokumentera, än behov av att t.ex. utveckla en egen identitet. Det kan jämföras med det som Rasmusson (2004) kom fram till, genom att socialsekreterarna i Rasmussons undersökning upplevde det svårare att beskriva identitet och socialt uppträdande hos barnet än t.ex. hälsa och utbildning.

5.4 Kriterier av barns behov som beaktas i socialtjänstens bedömningar och länsrättens domskäl.

Tabell 3.

Barnets behov av omvårdnad och skydd

N = 10	Socialtjänstens bedömning	Länsrättens domskäl
Omvårdnad och skydd	10	9
Näringsrik kost	4	2
Klädsel	3	2
Bostad	1	0
Habilitering - rehabilitering vid handikapp	2	1
Stimulans	1	4

Vissa aspekter har beaktats mer än andra. Barnens behov syntes tydligt i utredningarna även om det inte var direkt formulerat.

Begreppet av *omvårdnad och skydd* fanns med i samtliga utredningar, vilket kan förklaras med att det innefattar så mycket. Två av utredningarna handlade om barn med någon form av *handikapp*. I båda utredningarna tryckte utredarna på att barnet därför hade speciella behov. I dessa fall var behovet direkt formulerat.

I en del utredningar och domskäl var behoven tydligt och direkt formulerade, men det vanligaste var att de formulerades indirekt. Ett exempel på hur man formulerar begreppet direkt är:

”... har behov av vuxna som kan ge henne omvårdnad, trygghet och förutsägbarhet.”

”... har behov av stimulans och uppmuntran.”

Skillnaden mellan socialtjänstens bedömningar och länsrättens domskäl är inte så stor när det gäller *omvårdnad och skydd*. I 3 av 10 domskäl har vi satt sex markeringar eller fler i fältet

omvårdnad och skydd. Detta talar för hur detaljerat ett domskäl kan vara. Ett exempel på detta är:

”... har behov av att köpa kläder och se till att de tvättas. Lakan och örngott saknas. ... är smutsig och luktar illa. Det finns inga tandborstar, tvål, schampo och toalettpapper”.

En annan skillnad är att länsrätten har betonat barnets behov av *stimulans* betydligt mer än i socialtjänstens bedömningar.

Barnets behov av sina föräldrar

Tabell 4.

N = 10	Socialtjänstens bedömning	Länsrättens domskäl
Stabilitet och kontinuitet i relationen med föräldrarna	6	4
Kärlek och trygghet	2	5
Gränssättning	2	3
Hjälp med tolkning av omvärlden	3	2

Begreppet *stabilitet och kontinuitet i relationen med föräldrarna* togs upp i så mycket som i 6 av 10 bedömningar. I begreppet har vi tolkat in förutsägbarhet i barnets vardagliga relation med föräldrarna. Ett exempel på det begreppet är nedanstående citat som dessutom beskriver barnets behov utifrån föräldrarnas agerande.

”(Föräldern) påverkade honom såatt ... inte fick en chans att komma till ro i familjehemmet”.

Begreppet *kärlek och trygghet* kunde bara urskiljas i 2 av 10 bedömningar, kanske kan det förklaras med att det är något som ses som självklart och därmed inte behöver dokumenteras. Ett begrepp som man inte talar så mycket om, förutom mer än i facklitteraturen, är barnets behov av *hjälp med tolkningen av omvärlden*. I så mycket som 3 utredningar formulerade utredaren direkt att barnet hade behov av att få hjälp med att tolka omvärlden.

Här fann vi inte så stora skillnader mellan socialtjänstens bedömning och Länsrättens domskäl. I domskälen betonade man *kärlek och trygghet* i fler fall, i bedömningarna tryckte man mer på barnets behov av *stabilitet och kontinuitet i relationen med föräldrarna*.

Den enda jämförbara forskning vi har hittat är Rasmussons utvärdering av BBIC-modellen, som innehöll andra behovskategorier än i vår definition, vilket gör det svårt för oss att dra paralleller och att göra jämförelser.

Barnets behov av respekt för sin integritet

Tabell 5.

N = 10	Socialtjänstens bedömning	Länsrättens domskäl
Ta ansvar	5	2
Behandlad med aktning för sin person	3	2
Hänsyn för individuella egenskaper och särdrag	4	0
Identitet och grundläggande självkänsla	6	3

I ovanstående tabell var det mer svårtolkat var vi skulle sätta markeringen, då gränserna mellan begreppen inte är helt klara. Detta gäller dock inte begreppet att *ta ansvar* som inte orsakade några bekymmer för oss, i vår registrering. I en bedömning hade vi svårt att särskilja i vilket fält markeringen skulle vara. Meningen det gällde var:

”... har berättat om hur hon uppfattar att hennes mänskliga rättigheter begränsas och kränks”.

I detta fall valde vi att sätta en markering i både fältet för *behandlad med aktning för sin person* och *identitet och grundläggande självkänsla*.

I hälften av bedömningarna hade utredarna problematiserat att barnen fick ta för mycket ansvar för sin ålder. Begreppet kunde formuleras både direkt och indirekt.

Här följer ett exempel på hur *ta ansvar* är direkt formulerat.

”... får ta ett vuxenansvar, passa sina småyskon, städa och laga mat efter bästa förmåga.”

I begreppet *identitet och grundläggande självkänsla* tolkade vi in kränkning mot barnet. Ett exempel på detta är:

”(föräldrarnas) uppfattning om ... visar på en nedlåenhet mot honom som sänker hans självkänsla, vilket är en förklaring till att han beskrivs som tystlåen och skygg”.

I domskäl är man inte lika benägen att dokumentera barnets behov av respekt för sin integritet som man har gjort i socialtjänstens bedömningar. Här var skillnaderna rätt så stora.

5.5 Barnets vilja och åsikt

Tabell 6.

(N= 10)	Socialtjänstens bedömning	Länsrättens domskäl
Ja	4	7
Nej	6	3

Utifrån analysen är länsrätten mer benägen att dokumentera barnets åsikt och vilja i domskälen än vad socialtjänsten gör i sin bedömning. Men detta är en sanning med modifikation. Då vi har läst alla utredningar i sin helhet vet vi att socialtjänsten synliggör barnet på ett mycket tydligt vis. Samma resultat fick Rasmusson (2004) i sin undersökning då hon studerade utredningar i sin helhet. Vårt resultat visar dock att man inte väljer i så stor utsträckning att ta med barnets åsikter i bedömningen.

I Mattssons forskning från 1998 konstaterar hon att barnets egen berättelse genomgående saknas i utredningarna. Hon skriver att andra personers synpunkter framkommer som regel, men sällan eller aldrig barnets egna åsikter. Vår analys har gett oss ett helt annat resultat, men om vi hade studerat utredningar som var skrivna från 1998 hade vi troligtvis fått ett annat resultat.

Hollander (2004) skriver att forskning och praktik visar att kompetensen att lyssna på barn, att tolka barnets berättelse och information som barn lämnar, är låg bland vuxna på alla nivåer i

rättsprocessen. Hon menar att detta förhållande påverkar barnets förutsättningar att komma till tals och bli hörd.

Det är en skillnad för barnet att få vara delaktig i sin utredning eller få vara närvarande i domstolsförhandlingen. I vårt material var det ett barn, 15-åringen, som var närvarande vid förhandlingen.

I Mattssons studie (1998) visar resultatet att barnen i hennes undersökning inte i något fall var närvarande i den muntliga förhandlingen i Länsrätten. Detta kan ställas mot SOU 2000:77 där man inte förespråkar att barn skall höras vid domstolsförhandlingar. Man menar att en medverkan vid en domstolsförhandling ofta är en mycket obehaglig upplevelse för ett barn och måste därför undvikas så långt det är möjligt. Vidare skriver de att det är socialnämnderna som istället skall skaffa sig kompetens och utveckla sina metoder att tala med barn så att en bild av barnet, dess behov och åsikter kan förmedlas till rätten.

Det är det offentliga biträdets uppgift att stärka barnets ställning i domstolen genom att vara företrädare för barnet i processen. Det är mot denna bakgrund viktigt att barnets företrädare har kompetens och fallenhet att tala med barn och sätta sig in i barnets situation (SOU 2000:77).

Mattsson (1998) konstaterar att det är väldigt skiftande hur de offentliga företrädarna lyckas presentera barnens intressen. I några fall har inte den offentliga företrädaren träffat barnet. I andra fall har företrädaren satt sig in i barnets situation på ett omfattande sätt. Men Mattssons slutsats är att i domstolsförhandlingen har barnets företrädare en tillbakadragen roll. Inte sällan avvaktar de med att redogöra med sin inställning tills förhandlingen nått sitt slutskede. Inte i något fall har företrädarna begärt ett förhör av ett vittne eller en sakkunnig. Hon jämför detta med vårdnadshavarens och socialnämndens benägenhet att begära förhör.

5.6 Föräldrarnas förmåga

Tabell 7.

N = 10	Socialtjänstens bedömning	Länsrättens domskäl
Prioritera barnets behov framför sina egna	7	3
Skilja barnets behov från sina egna	2	2
Förmåga till empati för barnet	4	2
Se barnet som en separat individ med egna behov och rättigheter	4	1
Klara gränser	3	4
Öppen, tydlig och ärlig kommunikation inom familjen	1	0
Tillit, respekt, kärlek och trygghet	4	2
Lämpliga och flexibla beteende och regler	5	2
Klar rollfördelning	4	2
Anknytning	1	3

I vår analys konstaterade vi att verktyget vi använde för att se vilka kriterier man använde för att beskriva föräldraförmågan, inte var särskilt användbar. Ett resultat vi fick fram är att det är föräldrarnas problem med att *prioritera barnets behov framför sina egna* som beskrivs mest i bedömningen. Några exempel på detta är:

”(Föräldern) är hjälpsökande men fullföljer inte behandlingen.”

”(Föräldern) arbetar mycket och hade inte tid att ge ... den omvårdnad som ... behövde.”

I hälften av bedömningarna hade man skrivit något som vi tolkade in under *lämpliga och flexibla beteende och regler*. Några exempel här är:

”Samma dag som ... placerades hade ... öl i fickorna som (föräldern) hade uppmanat... att stjäla eftersom ... inte var straffmyndig.”

”(Föräldern) har gett ... leksaker med smådelar, samt (föräldern) skrattar när ... ramlar och slår sig eller säger fel.”

Det var bara i en bedömning som utredaren tryckte på anknytningen. Men i detta fall var anknytningen mycket detaljerad och beskriven utifrån Bowlbys anknytningsteori. Att detta inte betonades i fler bedömningar kan ha att göra med att utredningarna rörde lite äldre barn.

Utifrån våra begrepp passade inte domskälens beskrivning av föräldraförmågan speciellt bra in. Däremot kan man se en viss skillnad gentemot bedömningarna, där begreppen passar bättre in. I begreppet *prioritera barnets behov framför sina egna* har länsrätten gjort en positiv beskrivning av föräldern.

I många av domskälen skriver de i generella ordalag, där det var svårt att få det att stämma med mallen. Ett exempel följer nedan:

”Allmänt sett medför psykiska problem hos föräldrarna negativa konsekvenser för barnet.

(Föräldern) har ett gravt begåvningshandikapp. ... är nyfödd och är således för sin psykiska och fysiska behovstillfredsställelse mer beroende av vuxna än ett äldre barn. ”

När det gällde anknytningen så synliggjorde länsrätten begreppet bättre än socialtjänstens bedömning. Med det menar vi att de har använt sig av ordet anknytning i sin beskrivning av relationen mellan förälder och barn.

Vi har inte lyckats hitta någon tidigare forskning om hur föräldraförmågan beskrivs i utredningar.

5.7 Omgivningsfaktorer

Tabell 8.

(N= 10)	Socialtjänstens bedömning	Länsrättens domskäl
Ja	1	4
Nej	9	6

Generellt sett var socialtjänstens bra på att beskriva omgivningsfaktorerna i utredningarna, men lyfte inte fram dem i bedömningen, medan länsrätten diskuterade omgivningsfaktorerna

mer i sina domskäl. Det som länsrätten lyft fram är främst ekonomi och i två av fallen har länsrätten gjort en koppling mellan dålig ekonomi och brister i föräldraförmågan. Något annat som nämns är boendet och föräldrarnas sysselsättning. I ett domskäl beskriver länsrätten omgivningsfaktorer som inverkar positivt på föräldrarnas förmåga.

”Föräldern har ett ordnat boende med ett eget rum för barnet.”

”Föräldern har bra kontakter med släkten.”

Citaten ovanför kommer från ett ärende som inte Länsrätten biföll.

Vinnerljung (1996) refererar till en forskningsrapport där man undersökt föräldrarna till 89 fosterhemsplacerade barn. Statistiken visar att av dessa 89 barn kom 90 procent från socialgrupp 3 och att 84 procent av föräldrarna var ensamstående. 50 procent av barnen hade föräldrar som var arbetslösa och nästan varannan var helt utan stöd från vänner, grannar eller arbetskamrater. Av barnens föräldrar uppgav nästan 90 procent att de var utan godtagbara förebilder när de blev föräldrar.

Hessle (1996) skriver att flera forskare pekar på att barn kan utvecklas tillfredsställande även i socialt belastande situationer, då ingen kan undvika riskmoment. Men om riskfaktorena hopas ökas risken för utvecklingsskador dramatiskt. Faktorer som låg socialgrupp, ensamstående, social isolering, fattigdom, tidiga erfarenheter av negativa relationer och föräldrarnas långvariga psykiska sjukdom är exempel på vad forskarna är överens om.

6. Sammanfattande analys

Att man i Sverige ska arbeta utifrån ett barnperspektiv är förankrat både i socialtjänstlagen och i FN:s barnkonvention. Man ska arbeta utifrån begrepp som barnets bästa, barnets rätt och barnets behov i frågor som rör barn. Trots detta upplever många barn att de har dålig kunskap om varför de utretts, varför de placeras, när utredningen startade och hur utredningen gått till.

Var gränsen går för ett acceptabelt föräldrabeteende är svårt att definiera. Det finns ett gränsområde, där det råder en stor osäkerhet, om barnet ska kategoriseras som ett barn som far illa, eller om det inte skall göra det. Många vetenskapliga studier visar på en oenighet bland olika professioner om vilka barn som far illa (Sundell & Egelund, 2000).

Det faktum att det är så svårt att tydliggöra vad begreppet ”barn som far illa” betyder, gör att olika yrkesgrupper tolkar begreppet olika. Yrkesgrupperna är överens när det gäller allvarliga fall av omsorgsbrist. Det är de andra fallen, de som inte är så uppenbara, som ställer till problem i de olika professionerna. Dessa barn hamnar i en gråzon. Sundell & Egelund (2002) hänvisar till en studie där man lät läkare, advokater, socialarbetare, lärare och lekmän granska allvarsgraden i olika fallbeskrivningar som rörde barnmisshandel. Resultatet visade på betydande skillnader mellan yrkesgrupperna. Men det är inte bara mellan yrkesgrupper det råder oenighet om vad som avses med ”barn som far illa”. Det finns även en stor variation mellan socialarbetarna. Samma författare hänvisar till en undersökning som innebar att socialarbetare fick värdera fallbeskrivningar av problem där barn ingick. Resultatet man fick fram var att socialarbetarna värderade samma situation olika både vad gäller allvarsgrad, om man skulle öppna utredning eller ej, hur utredningen skulle ske och val av insats.

Socialtjänstens utredningar spelar en central roll för domstolens bedömningar och beslut. Friis (2003) refererar till en studie från 1998 som visar att det är föräldern som person och dennes situation som stod i fokus i utredningen, medan barnets situation beskrevs utifrån de vuxnas perspektiv om vad de ansåg om barnet. Studien visar att barnets egen berättelse saknades genomgående. Den barnsyn som framhävs i Barnkonventionen innebär att barnen blir mer självständiga och barnens rättsliga position har förstärkts i förhållande till familjen.

Det som har hänt är att samhället har tagit över från föräldrarna och definierar vad som är bäst för barnet. Ett problem med detta är att det är de vuxnas tolkningar av vad som är barnets bästa som går före barnets tolkning. Detta tydliggörs av olika studier av LVU-mål vars utgångspunkt är hur barnens intressen definieras och om barnet får uttrycka sin mening i det domstolsförfarande som föregår ett tvångsingripande (Friis, 2003). Resultatet av vår analys visar tydligt att begreppet *barnets bästa* nästan inte alls används i socialtjänstens utredningar eller i länsrättens domskäl. Men då de utredningar och domskäl vi studerade gjordes 2003-2004 och att man då arbetat utifrån ett barnperspektiv ett antal år, märkte vi tydligt att barnet stod i fokus.

Rasmusson (2004) skriver i sin utvärdering att utredarnas beskrivningar av barnet kretsar kring problem och resurser och inte behov. I Rasmussons exempel tydliggörs att socialsekreterarnas beskrivningar av barns behov bestod av problemformuleringar, och var inte uttryckligen beskrivna i termer av barns behov. I vår undersökning får vi fram ett likvärdigt resultat. Vårt resultat visar att man inte alltid använder behovsbegreppen på ett

direkt och uttryckligt sätt. Identifieringen av barns behov fanns ofta indirekt beskrivna i utredningarna och domskälen.

Begreppen barns bästa och barns behov hör ihop. När begreppet behov har använts inom social barnavård lämnas det ofta odefinierat eller ses som självklart och oproblematiskt. Föräldrar förväntas ha kunskap av barns behov, kunna se sina barns behov, kunna tillgodose behoven samt prioritera barnens behov framför sina egna. Kunskap om barns behov förutsätts också finnas i samhället (Andersson & Hollander, 1996).

I vår analys visar det sig att barnets behov oftast var invävt i en beskrivning av den bristande föräldraförmågan. Vissa behovsaspekter har beaktats mer än andra, begreppet *omvårdnad och skydd* fanns med i samtliga utredningar. Detta kan förklaras med att begreppet rymmer mycket. I en del utredningar och domskäl var behoven tydligt och direkt formulerade, men det vanligaste var att de formulerades indirekt.

Utifrån vår analys är länsrätten mycket mer benägen att dokumentera barnets åsikt och vilja i domskälen än vad socialtjänsten gör i sin bedömning. Att beakta här är att utredningarna är 15 – 20 sidor långa och barnen har i de flesta utredningarna kommit till tals, och syns tydligt, men av någon anledning tar inte utredarna med barnets åsikt och vilja i bedömningen.

Ett resultat från vår undersökning av hur föräldraförmågan beskrivs är att det är främst föräldrarnas problem med att prioritera barnets behov framför sina egna som mestadels tas upp i bedömningen. Vetenskapen kan inte i tillräcklig grad klargöra vilka föräldrabetende som objektivt gör att barn far illa. Detta gör att socialsekreterare är tvungna att använda kulturellt baserade värderingar om vad som är skadliga beteenden när de skall avgöra om ett barn växer upp under så pass dåliga förutsättningar för att bli föremål för samhällets insatser (Sundell & Egelund, 2000).

När vi undersökte om omgivningsfaktorer har tagits upp i bedömningar och domskäl fann vi att det inte var speciellt vanligt förekommande. Överlag betonades det inte om det fanns positiva resurser runt omkring barnet. Det faller sig kanske i sakens natur eftersom utredarna argumenterar för ett LVU i Länsrätten.

7. Diskussion

Först och främst kan vi konstatera att det var mycket svårare än vi trodde att göra en dokumentanalys. Den största svårigheten låg i tolkningen av våra begrepp, då det mesta visade sig vara indirekt formulerat. Vår ambition var att vi skulle analysera hela socialtjänstens utredningar, men då de är så pass omfattande insåg vi snart att vi var tvungna att begränsa oss. Det är inga lätta utredningar att studera, det är svårt att inte bli berörd. Ibland märkte vi att det var svårt att hålla fokus på våra begrepp, då vi blev påverkade av det vi läste. Det hade säkert varit lättare att ”kliniskt” analysera mindre allvarliga fall.

En av våra frågeställningar var att ta reda på om begreppet barnets bästa användes i utredningarna eller domskälen. Begreppet barnets bästa ligger mycket i tiden och vi har blivit matade med uttrycket under vår utbildning. Det märkliga är att ingen kan klart uttrycka vad det innebär, det tolkas olika över tid och rum. Detta kan bli extra tydligt när socialtjänsten möter invandrarfamiljer. Den kultur som familjen kommer ifrån har kanske helt andra referenser än vad vi i Sverige har när det gäller vad som är bäst för barnet. Och visst, många beteende hos föräldrarna kan vi förstå, men det innebär inte att vi måste acceptera deras agerande. Detta blir extra tydligt när det gäller hedersrelaterade utredningar.

Det visade sig att det bara var i en utredning som begreppet syntes. Trots detta resultat tycker vi att barnperspektivet är väldigt centralt i utredningarna. Det är barnets utredning – och det märks! Barnet synliggörs väldigt tydligt i utredningarna, alla barnen har kommit till tals på ett eller annat vis. I de utredningar där barnen var mycket små för utredaren barnets talan och det märks att utredaren har barnets bästa för ögonen.

Av någon anledning tar utredarna inte med barnets vilja och åsikter i alla bedömningar, vilket Länsrätten var bättre på

För oss känns det självklart att utredaren skall prata med barnet om det är tillräckligt gammalt för att göra sig förstått. Men om man i ett sådant samtal får klart för sig att barnet vill bo hemma, trots att utredaren bedömer att det är en destruktiv hemmiljö? Då gäller det att ha kunskaper och erfarenheter som socialsekreterare, för att veta att man handlar rätt och efter barnets bästa. Eftersom det är människor vi arbetar med så finns det inga givna svar.

Vi såg mer av barnens behov i vårt material än vad vi trodde att vi skulle finna. De är visserligen inte så direkt formulerade som utredningsmodellen BBIC förordar, men vår analys

visar att behoven finns beskrivna ändå. Föräldrarnas förmåga och barnets behov går hand i hand. Om föräldern är "good enough" får barnet sina behov tillgodosedda utan att det ger anledning till funderingar. Det är först när föräldern har sådana brister och inte förmår att ge barnet den omsorg det behöver, som samhället skall försöka identifiera vad barnet behöver. Bakom LVU-utredningar finns de barn som har påtagliga behov av omvårdnad och skydd, där risken är påtaglig för deras hälsa och utveckling om de bor kvar hemma.

I den här typen av utredningar har man kommit fram till att barnets behov av vård skall tillgodoses genom en placering utanför hemmet, och att denna vård måste genomföras med hjälp av LVU. Utredningen skall ligga till grund för en ansökan hos länsrätten, som fattar beslut i frågan. Men skulle domstolen avslå ansökan, upphör inte utredarens skyddsplikt för barnet, samtidigt som det ofta finns en konflikt med föräldrarna som kan försvåra denna skyddsplikt. För utredaren är det alltså av största vikt att ansökan beviljas, vilket förutsätter att utredaren genom sin bevisföring och argumentation i utredningen lyckas övertyga domstolen om ett LVU (Friis, 2003). Det märkte vi tydligt då utredarna i utredningarna tryckte mycket på det negativa kring föräldrarna och inte om det fanns något positivt hos föräldrarna eller i omgivningsfaktorerna. Förmodligen är det rädslan för att ett LVU inte skall gå igenom i domstolen. Frågan är hur pass medveten man är som utredare om detta, eller är det på så vis att utredaren inte kan se något positivt alls hos föräldern?

Det har varit svårt för oss att tolka begreppet föräldraförmåga då vi inte har hittat så mycket undersökningar som handlar om hur föräldraförmågan beskrivs i utredningar. Killén beskriver utförligt bristerna hos föräldrarna och orsakerna bakom, men vi saknade litteratur och forskning som vi skulle kunnat ha till hjälp när vi skulle analysera vårt resultat. Vi har inte undersökt varför föräldrarna brister i föräldraförmågan utan vi har undersökt hur föräldraförmågan beskrivs i dokumentationen.

Idag är det inte lätt att få igenom ett LVU, trots vad allmänheten än tror. I våra ögon har socialtjänsten gjort väl underbyggda utredningar där den bristande föräldraförmågan beskrivs tydligt. Man skall inte glömma att det är väldigt utsatta barn som i vardagen blir kränkta på olika vis av sina föräldrar.

Referenser

- Andersson, Gunvor (2000). Barnen i socialt arbete – en maktlös grupp? I Meeuwisse, A & Sunesson, S & Swärd, H (red): *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur
- Andersson, Gunvor & Hollander, Anna (1996). Om barns rätt och barns bästa. I Andersson, G & Aronsson, K & Hessle, S & Hollander, A & Lundström, T. *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: Liber AB
- Aronsson, Karin (1996). Barnintervjun och barnets röst. . I Andersson, G & Aronsson, K & Hessle, S & Hollander, A & Lundström, T. *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: Liber AB
- Barnombudsmannen (1999). *Mänskliga rättigheter för barn* (Kompendium 1, Rättskunskap Vt. 2003)
- Nordstedts tryckeri Barnombudsmannen (2003). *Barnets bästa i rättsprocessen. Frågor om vårdnad, boende och umgänge*. www.bo.se 041203
- Cederborg, Ann-Christin & Karlsson, Yvonne (2001). Omhändertagande med barnets perspektiv. I Socialvetenskaplig Tidskrift Årgång 8 nr 3, FORSA
- Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Eklund, Hans (2004). FN:s Barnkonvention och barns processuella ställning. I Hollander, Anna & Nygren, Rolf & Olsen, Lena (red) *Barn och rätt*. Uppsala: Iustus Förlag AB
- Ewerlöf, Göran & Sverne, Tor (2000). *Barnets bästa. Om föräldrars och samhällets ansvar*. 4:e upplagan. Stockholm: Nordstedts tryckeri
- Fridh, Birthe & Norman, Gunilla (2000). *Att utreda när barn far illa: en handbok om barnvårdsutredningar i socialtjänsten*. Stockholm: Gothia
- Hessle, Sven (1996). Hur vet man när barn far illa? I Andersson, G & Aronsson, K & Hessle, S & Hollander, A & Lundström, T. *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: Liber AB
- Hindberg, Barbro (1999). *När omsorgen sviktar. Om barns utsatthet och samhällets ansvar*. Rädda Barnen
- Hollander, Anna (2004). Att tillvarata barnets rätt och bästa. Om det komplexa uppdraget att företräda barn i rättsliga processer. I Hollander, Anna & Nygren, Rolf & Olsen, Lena (red) *Barn och rätt*. Uppsala: Iustus Förlag AB
- Killén, Kari (1993). *Svikna barn. Om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Levander, Martin (1998). *Psykologi*. Stockholm: Natur & Kultur

Mattsson, Titti (1998). Barnets mening i LVU – processen. Ur Socialvetenskaplig tidskrift. Årgång 5 nr 1 1998, FORSA

Mattson, Titti (2002). *Barnet och rättsprocessen. Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*. Juristförlaget i Lund

Petersson, Gunilla (2003). Med hänsyn till barnets vilja? Socialtjänstlagens barnperspektiv och den nya välfärdsstatens villkor. I Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (red) *Barnets bästa – en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm: Symposium

Proposition 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen

Rasmusson, Bodil (2004:1). Barnavårdsutredningar på nya grunder. Meddelanden från Socialhögskolan. www.sos.se 041106

Schiratzki, Johanna (2003). Barnkonventionen och barnets bästa – globalisering med reservationen. I Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (red) *Barnets bästa – en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm: Symposium

Socialtjänstlagen (2001:453)

Socialstyrelsen (2002). Utdrag ur utbildningsmaterial för projekt Barns Behov I Centrum. Stockholm

Socialstyrelsen (2004). Samtal med barn i socialtjänsten. www.sos.se, 041105

SOU 1997:116 Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

SOU 2000:77 Omhändertaganden – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga.

Sundell, Knut & Egelund, Tine (2000). *Barnavårdsutredningar. En kunskapsöversikt*. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) och Gothia AB

Vinnerljung, Bo (1996). *Svensk forskning om fosterbarnsvård. En översikt*. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) och Liber Utbildning

Östberg, Francesca (2000). Barnavårdsutredningar: Stora skillnader beroende på var barnet bor. Socionomen 2000:3

Bilagor

Bilaga 1

Lunds Universitet
Socialhögskolan

041103

Till socialnämnden i....

Vi är två studerande vid Socialhögskolan i Lund, Minette Persson och Ann-Sofie Rampe. Vi går termin 6 och skall skriva en uppsats på C-nivå. Då Minette gjorde sin praktiktermin hos Er i utredargruppen på Familjeenheten föregående termin, kändes det naturligt att vända oss till Er.

Då man inom socialtjänsten i Sverige arbetar utifrån ett barnperspektiv och FN:s barnkonvention skulle vi vilja fördjupa oss i detta ämne. Vår första tanke var att göra en dokumentanalys av LVU-domar och titta på hur Länsrätten har beaktat och argumenterat för barnets bästa, barnets behov, barnets vilja och hur de resonerar kring föräldraförmågan. Men då vi studerat några LVU-domar upptäckte vi att de inte gav tillräckligt med information för att vi skulle kunna få ut något av dem. I samråd med vår handledare, Bodil Rasmusson, kom vi fram till att vi behöver analysera tillhörande utredningar för att se hur barnets behov och vilja samt hur föräldrarnas förmåga beskrivs, för att få en helhetsbild. Vi undrar därför om vi skulle kunna få möjlighet att ta del av tio LVU-utredningar som utredargruppen gjort.

Vi är väl medvetna om att det är mycket känsliga uppgifter som rör enskilda personer och därmed bör hanteras med stor respekt. I vår uppsats kommer vi inte att referera till enskilda målnummer eller individer utan behandla ärendena konfidentiellt.

Vi har för avsikt att aidentifiera utredningarna och vi är båda medvetna om sekretessen.

Vi bifogar vår projektplan som bilaga.

Om ni har några frågor får ni gärna höra av Er till oss.

Med vänliga hälsningar

Bilaga 2

1. Används begreppet barnets bästa i socialtjänstens utredning och länsrättens domskäl?

Ja	
Nej	

2. Tydliggörs begreppet barnets behov i socialtjänstens bedömningar och i länsrättens domskäl?

Barnets behov av omvårdnad och skydd

Omvårdnad och skydd	
Näringsrik kost	
Klädsel	
Bostad	
Habilitering – rehabilitering vid handikapp	
Stimulans	

Barnets behov av sina föräldrar

Stabilitet och kontinuitet i relationen med föräldrarna	
Kärlek och trygghet	
Gränssättning	
Tolkning av omvärlden	

Barnets behov av respekt för sin integritet

Ta ansvar	
Behandlad med aktning för sin person	
Hänsyn för individuella egenskaper och särdrag	
Identitet och grundläggande självkänsla	

3. Synliggörs barnets vilja och åsikter i socialtjänstens bedömning och länsrättens domskäl?

4. Vilka kriterier används för att beskriva föräldrarnas förmåga i socialtjänstens bedömningar och i länsrättens domskäl?

Prioritera barnets behov framför sina egna	
Skilja barnets behov från sina egna	
Förmåga till empati för barnet	
Se barnet som en separat individ med egna behov och rättigheter	
Klara gränser	
Öppen, tydlig och ärlig kommunikation inom familjen	
Tillit ,respekt, kärlek och trygghet	
Lämpliga och flexibla beteende och regler	
Klar rollfördelning	
Anknytning	

5. Finns det några omgivningsfaktorer beskrivna som t.ex. boende, ekonomi och nätverk i socialtjänstens bedömning och i länsrättens domskäl?